

НАРОДНЯ БІБЛІОТЕКА ПРОСВІТИ Ч. 36.
(ТЕАТРАЛЬНА СЕРІЯ Ч. 3.)

ІВАН ФРАНКО

УКРАДЕНЕ ЩАСТЕ

ДРАМА З СІЛЬСЬКОГО ЖИТТЯ В 5 ДІЯХ.

(ТРЕТЄ ВІДАННЯ)

ЛЬВІВ, 1926.

НАКЛАДОМ ТОВАРИСТВА „ПРОСВІТА“.

Десять заповідей Просвітянина.

I. Я є „Просвіта“, яка вивела Тебе і виводить інших з нетрів темряви і неволі духа. Поможі доброду ділу!

II. „Просвіта“ не оставила ніколи без відгомону закликуну душі, яка виходу з темряви шукає.

III. Пам'ятай, що день 8. грудня є днем уродин „Просвіти“. День цей згадай дарунком для неї!

IV. Освіта й знання позваляють Тобі краще жити. Пам'ятай, що є ще мільони Українців, які також того бажать і чекають на Твою поміч. Вступай в члени „Просвіти“!

V. Не вбивай духа Народу свого байдужістю! Приложи руку до розбудження його, а зробиш це як член „Просвіти“!

VI. Не будь паразитом, який Тебе виходить з членом. Будь

VII. Не будь паразитом, який Тебе виходить з членом. Будь

VIII. Не будь паразитом, який Тебе виходить з членом. Будь

IX. Не будь паразитом, який Тебе виходить з членом. Будь

X. Не будь паразитом, який Тебе виходить з членом. Будь

ВИДАННЯ ТОВАРИСТВА „ПРОСВІТА“ Ч. 700.

НАРОДНЯ БІБЛІОТЕКА Ч. 35.

ТЕАТРАЛЬНА СЕРІЯ Ч. 3.

ІВАН ФРАНКО

Ф.
41428

УКРАДЕНЕ ЩАСТЄ

ДРАМА З СІЛЬСЬКОГО ЖИТТЯ В 5 ДІЯХ.

ТРЕТЄ ВИДАННЯ.

Копія Франка

ЛЬВІВ, 1926.

З ДРУКАРНІ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ „ДІЛО“, РИНОК Ч. 10.

Частину коштів накладу покрито доходом з вистав
Зразкового Театрального Гуртка при Т-ві „Просвіта“.

Кабінет франкознавства

ЛДУ ім. Н. Франка

№ ~~233~~

372434

УЧЕБНА
БІБЛІОТЕКА
ЛДУ
Ім. Ів. Франка

ДІЄВІ ОСОБИ.

Микола Задорожний, чоловік літ 45, невеликого росту, похилий, рухи повільні.

Анна, його жінка, молодиця літ 25.

Михайло Гурман, жандарм, високий, здоровий муштина літ 30.

Олекса Бабич, селянин, літ 40, сусід Миколи.

Настя, його жінка, літ 35.

Війт, селянин літ 50.

Шльома, арендар.

Селяне, селянки, парубки і дівчата, музики і т. и.

Діється коло 1870 року в підгірськiм селі Незваничах.

ДІЯ ПЕРША.

Нутро сільської хати. Ніч. На дворі чути шум вітру, сніг бє о вікна. В печі горить огонь, при нїм горшки. Анна і Настя пораються коло печі. На лаві, на ослоні, на припїчку і на печі дівчата і парубки: одні прядуть, другі мотають пряжу на мотовилах; на серед хати при стїльці один парубок плете рукавиці, другий на коливороті крутить шнур.

Ява перша.

Парубки, дівчата, Анна і Настя.

Парубки і дівчата (співають):

Ой там за горою, та за кремінною
Не по правді жиє чоловік з жоною.
Вона йому стелить білу постеленьку,
А він їй готує дротяну нагайку.
Біла постеленька порохом припала,
Дротяна нагайка біле тіло рвала.
Біла постеленька порохом присїла,
Дротяна нагайка кровю обкипіла.

Настя (перериває, махаючи стиркою). Та тьфу на вас!
Що се ви вигадали такої плаксивої! Мов по покійнику
голосять.

1. Парубок (регочеться). Ага, у вас мурашки по шкірі
забігали.

Настя. Тю на тебе та на твою голову! Ти гадаєш, що
я твого тата жінка, що небїжка ніколи з синців не
виходила.

1. Парубок. Го-го, мій тато небїжчик усе говорив: як
чоловік жінки не бє, то в ній утроба гние.

2. Парубок. О, твій тато добрий цирулик був. Він
і хлопам умів кров пускати.

1. Парубок. І задармо! То также щось варто!

Настя. Та ви повинні стидатися хоч тут, у тїй хаті,
таке говорити та співати. Пек, осина! То так! якби,

не при хаті кажучи, злого духа при малій дитині згадав. Тут ангели божі літають, одна хата в цілім селі, де святий супокій та згода та лад та любов — а ви якесь таке завели, що гидко і в губу брати.

1. Дівчина. Та не бійтеся, тітко, ми своєю співанкою святих ангелів із хати не виполошимо.

Настя. А ти відки се знаєш? А може як раз виполошите? Знаєш, як старі люди кажуть: не викликай вовка з ліса. А то буває таке, що як у злу годину скажеш кому лихе слово, то воно зараз сповниться. Мої небіжка мамуня розповідали, що раз один такий...

1. Парубок. Та пипоть вам на язик! Ідіть до печі та глядіть, чи швидко ті вареники будуть, бо далі Микола з міста приїде та нас понаганяє до дому.

Настя. Ади, який швидкий. Не бійся, вареники будуть. Гляди тільки, щоб ти свою рукавицю доплів. (Іде до печі.)

1. Дівчина. Ну, кінчім, сестрички, тоту співанку. Вона дуже красна. А така жалісна, аж плакати хочеться.

Анна (від печі). Почекайте-но ви, як замуж повиходите, та на своїх плечах того добра зазнаєте, то вам ще й не так плакати захочеться.

Дівчата. От тобі й на! А ви се відки знаєте? Хиба ви сего зазнали?

Анна. Ну, я не про себе говорю. А в тім що зазнала, то досить мені знати, та Богу.

Дівчата (хвилю мовчать, потім починають співати):

Ой мужуж, мій мужу, не бий мене дуже,
В мене тіло біле, болить мене дуже.
Пустиж мене мужу в вишневий садочок,
Най я собі урву рожевий квіточок!
Урву рожу-квітку тай пушу на воду:
Плини, плини, роже-квітко, аж до мого роду.
Плини, плини квітко, плини по Дунаю,
Як побачиш мою неньку, приплини до краю.

Настя (тимчасом повиймала вареники, відцідила їх, полила їх олієм, посолила і ставить на столі). Ну, годі вам співати! Қидайте роботу! Вареники на столі! (Парубки і дівчата покидають роботу і з великим гамором сідають за стіл і їдять. Настя з Анною коло печі; вона відсипала собі також вареників

і сідає на припічку, обернена до стола плечима.) Ну, кумо, помагай і ти!

Анна (глянуть до вікна). Господи, яка там шаруга! Колиб тільки наші де з дороги не збилися!

Настя. Не бійся, їм не першина.

Анна. Не знаю, але мені так чогось лячно, так чогось сумно, як колиб якийсь велике нещасте надо мною зависло.

Настя. Та я то, небого, виджу. Цілий день як сама не своя ходиш. Тай уже сама собі міркую, чого би тобі журитися? Живеш, як у Бога за дверми...

Анна. Я?

Настя. Чоловіка маєш доброго, тихого, роботящого, що трохи не молиться до тебе.

Анна (зітхає). Та що то з того!

Настя (тихіше). Ага, ти про те, що дітей не маєш. Не бійся, Бог ласкав, будуть іще.

Анна (махає рукою). Ей, я не про те!

Настя. А про щож? Чого тобі ще треба? Що брати тебе на посагу скривдили? Тьфу! Наплюй ти на їх посаг! Їм твоя кривда боком вилізе.

Анна (кидається мов ужалена). Йой, кумо! Та хиба я про посаг! І по що ви мені згадуєте моїх братів! Адже знаєте, що вони мої найтяжші вороги.

Настя. Знаю, небого, знаю! Наслухалась я про твоє кєрваве дівування.

Анна (живо). Що? Про моє дівування? Що ви про него знаєте?

Настя (добродушно). Все знаю, небого моя, все знаю. Як тебе брати побивали, за наймичку мали, між людей не пускали і вкінци за наймита замуж випхали, ще й на посагу покривдили. Ой, та чи тільки те!...

Анна. Як то? Ще й більше щось знаєте?

Настя (сміється). Та ти, кумо, мене не бійся! Кажу тобі, що знаю все, хоч то від нас не близька сторона, аж у другім повіті, а братів твоїх я й на очи не бачила.

Анна. А відкиж ви все те знаєте?

Настя (сміється). Через сороки-ворони, любонько! Були вже такі люди, що мені доповіли. Навіть бись ніколи не вгадала, хто.

Анна. Певне-сте десь якусь мою посестру на ярмарку бачили?

Н а с т я. Ой кумонько! Чи то я так на тих ярмарках часто буваю! Ні, таки до моєї хати сама звістка прийшла, тай то не коли, а вчора.

А н н а. Ну, то я вже ніяк не вгадаю, хто то міг бути.

П а р у б к и і д і в ч а т а (встають від їди). Спасибіг вам, тітко Анно, і вам, тітко Насте, за вечерю!

1. П а р у б о к. Господи тобі слава, шо ся душа напхала!
Н а с т я (бе його стиркою). Іди, іди, ти негосподарська дитино!

Д і в ч а т а. Ну, пора нам до дому, а то позамітає дорогу, то не докопаємося вулицею.

2. П а р у б о к. Не бійтеся, мої ластівочки! Нас тут хлопців досить, кождий по дві вас на плечі візьме, тай до дому занесе.

1. Д і в ч и н а. Овва, які мені силачі. Ще подвигаєтеся та болячки постручуєте! (Збираються, забирають куделі та пряжу і виходять.) Ну, добраніч вам! (Цілюються з Анною, вона світить їм скипкою до сіней.)

А н н а. Добраніч, дівчата, добраніч! Та приходіть і завтра, будьте ласкаві! (Зачиняє за ними двері.)

Ява друга.

Анна і Настя.

Н а с т я. Та було хиба і мені йти.

А н н а (спрятує зі стола). Ой, посидьте ще трохи. У вас хата не сама, а як ваш чоловік буде їхати, то й так попри нашу хату, то почувете. А мені веселіше буде ждати.

Н а с т я (помагає прятати). Та воно то так. А все таки хата рук потребує. Ну, та вже для тебе се зроблю... (Зупиняється серед хати перед Анною з мискою в руках.) Ну, а ти не цікава, від кого я дізналася про твоє дівування?

А н н а. Та що мені! Я не здатна загадки розгадувати.

Н а с т я (лукаво). А твоє серце нічого тобі не говорить?

А н н а. Серце? А вам що таке? Що воно мені має говорити?

Н а с т я. Ага, а на лиці мінишся! Бліднеш, то знов червонієш! Ну, ну, не лякайся! Я знаю все, від него самого.

А н н а. Схаменіться! Що ви говорите? Від якого него?

Н а с т я. Від Михайла, а від когож би?

А н н а. Від якого Михайла?

Н а с т я. Ей кумо, та не прикидайся, що нічого не розумієш.

Адже ми обі не діти! Михайла Гурмана знаєш, а?

А н н а (відступає крок в зад і хреститься). Свят, свят, свят!

Ви що се, кумо говорите? Михайло Гурман — так, я зналася з ним, але його давно на світі нема. Він у Боснії згиб.

Н а с т я. Хто се тобі сказав?

А н н а. Я се знаю, брати говорили.

Н а с т я. Еге, то то й є, що брати!

А н н а. Його мати сама лист мені показувала, плакала.

Н а с т я. Ну, то мусів бути лист фальшивий, бо Михайло живісінький.

А н н а. Кумо, бійтеся Бога, не говоріть сего! Може вам приснився? Може дух його вам об'явився?

Н а с т я. Ні, кумо Анно, я тобі кажу: він живісінький.

У жандармах служить уже три роки. Десь був у іншій стороні, а тепер його до нас перенесли. Вчора до нас у хату заходив, про тебе розпитувався.

А н н а. Господи, що се таке? Що зі мною діється? Кумо, голубонько! Кажіть, що се вам привиділося, приснилося!

Аджеж се... се таке, що здуріти можна! Аджеж я тому Михайлови клялася, присягала, що радше в могилу піду, ніж з ким іншим до шлюбу стану. А тепер!... Він по мою душу прийшов. Та ні, ні, ви жартуете, ви тільки так говорите!

Н а с т я. Хрестися, кумо! Чого ти так перелякалась? Тут видима річ, що брати ошукали тебе. Значить, на тобі нема ніякої вини. Він і сам се казав. Він зовсім не винуватив тебе. О, якби ти знала, як він гарно та щиро говорив про тебе!

А н н а. Ні, ні, ні! Не говоріть мені нічого! Не хочу чути про него, не хочу бачити його. (Ходить по хаті ломаючи руки.) Ой, Господи! Ой Боже мій, та невже і тут мене одурили, ошукали, мов kota в мішку продали?

Н а с т я. Та успокійся, кумо! Що вже про те говорити, що пропало! Най їм за се Бог заплатить.

А н н а (все ще в нетямі ходить по хаті). І за що? По що?

А, знаю, знаю! Вони Михайла боялися, щоб не відібрав

від них моєї батьківщини. О, так, так! А сей покірливий, наймит, ще й рад, що щонебудь дістав. Господи, ратуй мене! Не дай одуріти!

Н а с т я (бере її за плече). Та отямся бо, кумо! Що ти торочиш? Чи не гріх тобі? Ти тепер замужна жінка, треба про се все забути.

А н н а (вдивляється в неї, по хвилі). А так, правда ваша! Забути треба. Хочби мало серце розірватися, а забути треба. Ой, Господи! І як воно доси не трісло? Кілько я намучилася за ті роки! А тепер гадала, що от-от давні рани перестануть боліти. А тут на тобі! Маєш! Той, що доси був для мене помершим, являється на ново. Кумонько, матінко моя! Порадь мені, що маю робити? Дай мені якого зілля, щоби тут, оттут перестало боліти!

Н а с т я. Де вже мені, небого, до зілля? Не пораджу я тобі нічого, хиба одно: молися Богу, чень він відверне від тебе се лихо.

А н н а. Молилась, кумо, молилась! Товкла чолом о камяні сходи при церкві, слізми плити вмивала — нічого не помагає.

Н а с т я (надслухує). Га, чуєш? Мабуть дзвінок теленькає. Певно наші їдуть.

А н н а (при вікні). Теленькає! Ледво чути за свистом вітру, а теленькає. Господи, тобі слава, що їдуть! Ходімо зустрічати! (Обі сквапно одягаються і виходять.)

Ява третя.

По хвилі входить Анна, Настя і Бабич, увесь у снігу, з батогом у руках.

Б а б и ч. Дай Боже вечір добрий!

А н н а: Дай Боже здоровля! Так кажете, мій з вами не їхав?

Б а б и ч. Ні, кумо. Я його ще на солянній жупі лишив. Ще докладав своєї купи дров і щось там почав з війтом перемовлятися, та я не дочікував до кінця тай поїхав за іншими.

А н н а. Бійтеся Бога! Якжеж ви могли його самого лишити в таку страшну негоду?

Б а б и ч. Е, не бійтеся, сам він не буде. Певно поїхав на

Купінне з Передільничанами. А наші всі на Радловичі го-
стинцем їхали. Але він швидко приїде, не бійтеся. Ко-
нята у него добрі.

А н н а. Ой, я чогось боюся. Кажуть, у лісі вовки появи-
лися. Ще не дай Боже якого нещастя!

Б а б и ч. Та успокійтеся, кумо! Ще Бог ласкав, відверне
від нас лиху пригоду. А Микола не дитина. Він за ху-
добу дбає. Ну, стара, ходімо їхати до дому, там десь
конята перемерзли.

Н а с т я. Ну, добраніч тобі, кумо. Молися, небого, Богу,
все добре буде!

Б а б и ч. Добраніч!

А н н а. Оставайтесь з Богом! (Бабич і Настя виходять.)

Ява четверта.

А н н а (сама, одягнена в кожусі і хустині, сідає коли вікна і надслухує).
Не чути! Тільки вітер свище і виє. (Заламує руки.) А він
жиге, жиге, жиге! Одурили мене, отуманили, загукали,
обдерли з усього, з усього! Ні, не хочу про се думати.
В мене є чоловік, шлюбний. Я йому присягала і йому
додержу віри. (Надслухує.) Ах! Ось він іде! Ну прецінь!
Господи, тобі слава! (Виходить.)

Ява пята.

Микола і Анна.

(За сценою чути брязкіт нашійників. По хвилі входить Микола, весь
присипаний снігом, в гуні надітій поверх кожуха, в баранячій кучмі,
в рукавицях і з батоном. Він стає на серед хати, виймає батіг ізза ре-
меня і починає обтріпувати сніг, стукаючи при тім о землю чобітьми.
Відтак охаючи, починає роздягатися.)

М и к о л а. Ось тобі і заробок! Ось тобі жий та будь!
Ой, Господи, і як се я душі не згубив по дорозі, то й
сам уже не знаю! Ох, тай утепенивсяж я! Тай про-
мерз до самої кости! (Відсуває вікно і кричить.) Анно,
а коням треба пити дати! Думав напоїти на Купінню,
та не мож було!

А н н а (за сценою). Добре, добре! Я вже й воду зладила.
 М и к о л а (засуває вікно, знімає гуню, потім кожух і вішає їх на жердці.) Ну, заробок, нема що казати! За вісім шісток головою наложи — оплатиться! Цілісінький день роби, двигай, волочися, худобу збавляй, мерзни і мокни, як остання собака, — і за все те вісім шіток. А прийдеться платити, то й того їм, людоїдам, жаль. І того би зажерли. Як дають чоловікови той кровавий крейцар, то так і видиш, що їх і за тим колька коле. А бодай вас уже раз людська праця розсадила та розперла, щобисте лиш очі повивалювали, нелюди погані! (Сідає кінець стола і починає стягати чоботи.) От іще бідонька моя! (Кричить.) Жінко, гей, жінко! Анно! Де ти там?

А н н а (входить). Ти мене кликав?

М и к о л а. Та же кликав. Ну, що, коні пили?

А н н а. Ще й як. Так біднятка перемерзли, мов риби тряслися. Бідна худібка! Я їм трохи суровиці до води долила, випили по дві коновці...

М и к о л а. А їсти мають там що?

А н н а. Ну, та вже я не спустилась на тебе, поки ти їм даси. Мають по тарцеві вівса, тай січки я нарізала у заступника на машині, ну, тай сіна поза драбину понапишала. Ба, та чого ти так запізнився?

М и к о л а. Ет, волиш не питати. От ходи та поможи мені чоботи стягнути. Ади, позамерзали як костюмахи, та боюсь, щоб ноги не повідморожувати.

А н н а. Пек-запек! Що ти говориш? Ще би нам лиш того бракувало! (Бере за чобіт, тягне, та заглянувши Миколі в лице опускає ногу, відступає на крок у зад і хреститься.) Свят, свят, свят! Миколо! А тобі що такого? Ти весь у крові!

М и к о л а. Я?

А н н а. Бійся Бога! А се що таке? Чи бійка де була? Чи може ти скалічився де?

М и к о л а. Та ні, ні, не бійся!

А н н а (кидається до нього і розпинає лейбик). Та почекай лишень! Господи, сорочку покровавив! Ну, що се таке з тобою сталося, Миколо?

М и к о л а. Та то наш вйтонько гідний та поважний.

А н н а. Що? Бив тебе?

Микола. Та певно, що не гладив. (Гримає кулаком о стіл.)

Але я йому не подарую! Я на нім своєї кривди пошукаю!

Анна. Ба та що таке межи вами зайшло? За що?

Микола. Питай ти мене, а я тебе буду. За ні за що!

З доброго дива мене вчепився, бодай його той учепився, що в болоті сидить.

Анна (все ще оглядає його). Та не клени, Миколо, не гніви Бога! Ой, Господи, та з тебе тут кварта крові зійшла! От іще недоля моя! Давай, я обмию. Десь тут ще тепла вода лишилася. (Іде до печі.)

Микола (кричить). Ні, не треба! Я його до суду завдам. Я завтра, ось так як є, до самого пана судії піду. Най пани побачуть! Не мий!

Анна (наливає на миску води і наближається). Іди, іди, бідна ти голово! Не роби з себе сміховище людське! Війтови нічого не зробиш, тільки з себе сміх зробиш.

Микола. Як то нічого не зроблю? То цісарське право дозволяє оттак над людьми збиткуватися? Як він війт і підприємець від довозу дров на жупу, то йому вільно з чоловіка й душу вигнати?

Анна. Ти певно знов поліна продавав?

Микола. Ну, та певно, що мусів продати. Бійся Бога, чоловік намучився в лісі, намерзся як собака, крейцарика при душі не має, а треба прецінь чимось душу підкріпити.

Анна. Ей, Миколо, Миколо! Кілько разів я тобі говорила: радше притерпи, а не роби сего! А тепер ще до суду хочеш іти! Адже війт тебе за таке до арешту борше запакує, ніж ти його!

Микола (глядить на неї з острахом). А гій, жінко! Та се ти правду кажеш! А мені се і в голову не прийшло. Ну, на, мий!

Анна (миє його). Я би не знати що за се дала, що ти не тільки поліна продав, а ще й сам війтови якесь згірдне слово сказав.

Микола. Я? Та скариж то мене Господи, що ні! Вчепився мене, що латер не повний. Я, як звичайно, останній накладав, а він до мене. Вже там хтось мусів мене прискаржити, що я пару тих дурних полін продав.

Анна. А може він і сам видів?

Микола. А дідько його знає, може й видів. Досить, що

він до мене. Я тобі, каже, не заплачу, поки латер не буде цілий. А я кажу: Який був у лісі, такий тут є. А він мені каже: Брешеш, ти п'ять полін продав. А я йому кажу: Як продав, то не сам продав. І інші продають. А він до мене пристав: Хто продає? Тай хто, тай хто? Що я мав йому казати? По правді, чоловік нічого не бачив, а так на першого ліпшого говорити соромно. От я возьми тай скажи йому: Тай ви самі, доки-сте не були підприємцем, то-сте продавали. Не встиг я йому се сказати, а він як не кинеться на мене, як не почне гаратати мене палицею! Та через голову, та куди попало. То вже я й не стямився, коли і хто і як мене відборонив та на сани посадив.

Анна (хитає головою). Я так і думала, що ти щось таке мусів ляпнути. Війт не такий чоловік, аби когось за дармо вчепився.

Микола (гірко). О, та певно. У тебе кождий чесний, кождий розумний, коби тільки не твій чоловік.

Анна. Я тобі чести не уймаю, але полін не треба було продавати.

Микола. А мерзнути та о голоді бути треба!

Анна. Було собі з дому взяти пару крейцарів на горівку, коли вже без неї не можеш обійтись. Аджеж ми вже не такі останні.

Микола. От таке! На заробок їхати і ще гроші з дому брати!

Анна. Ну, коли так, то маєш заробок, якогось хотів. (Застелює стіл і заходить ся давати вечерю.) Ну, але деж ти так довго барився?

Микола (гнівно). А тобі що до того? Не твоє діло! Коли я тобі такий нелюбий, то не питайся мене ні про що!

Анна (ставить миски на стіл). Ну, коли так будеш зі мною говорити, то певно любіший не будеш. (Мовчанка. Микола тарабанить пальцями по вікні, Анна заставляє вечерю. Микола обертається і починає мовчки їсти. В тім чути стукання до вікна. Анна здригається, Микола випускає ложку з рук.)

Анна. Свят, свят! А се що таке?

Микола. Хтось до вікна стукає! В таку пізну годину, в таку негоду — ой, може яке нещасте!

Г о л о с з а в і к н о м. Гей, люди, отворіть, не дайте душі загинути!

А н н а. Хтось певно з дороги збився. Біжу отворити.

М и к о л а. Анно, стій! Може яка зла душа?

А н н а. Ба та що? Дати чоловікови загинати? Тай що нам зла душа? Взяти у нас нема що, а нікому ми нічого не винні, то чого нам боятися? (Виходить. Чути калатання засувів.)

Ява шеста.

Микола, по хвилі входить жандарм з карабіном, увесь присипаний снігом, за ним Анна.

Ж а н д а р м. Дай Боже добрий вечір!

М и к о л а. Дай Боже здоровля!

Ж а н д а р м. Перепрашаю, що в таку пізну пору непрошений до вашої хати набиваюся. Але там така страшна буря, куревільниця, що не дай Господи! Я з дороги збився, думав уже, що або замерзну де в заметі, або вовкам на зуби попадуся.

А н н а (хреститься). Господи!

Ж а н д а р м (озирається на неї, витріщує очі, потім перемагає себе). А так! Недалеко вже було до того. Там під лісом чути, як вони виють. Кождої хвилі могли бестії зі мною привитися!

М и к о л а. Та роздягніться, пане, сідайте! Аджеж тепер під ніч далі не підете.

Ж а н д а р м. Та куди вже! Ніг своїх не чую, так промерз та змучився! Ой, Господи тобі слава, що з душею з того снігового пекла вихопився! (Обтріпується зі снігу і починає роздягатися. Микола придивляється йому ближше.)

М и к о л а. А ви відки пане шандаре?

Ж а н д а р м. Та ходом з міста.

М и к о л а. Ну, так, ходом. Але родом? Даруйте, але мені здається, що я вас десь колись бачив.

Ж а н д а р м (сміється). Ну! чи не ще! Миколо, старий побратиме! Хибаж ти не пізнав мене? (Клепче його по плечи.)

М и к о л а. Михайло Гурман! Так се ти! А ми гадали — — Анно, ба, а ти хиба не пізнала Михайла?

А н н а (зовсім забувшисься стоїть кінець стола і не дивлячись на них, шепче молитву). І остави і ослаби і відпусти Господи...

Ж а н д а р м (регоченься). Анно! Господине! Що се вам на побожність зібралось? Щож то, не привитаєтеся зі старим знайомим?

А н н а (подає йому руку). Як ся маєте, пане шандар?

Ж а н д а р м (хвилю пильно глядів на неї, потім пустив її руку, сціпив зуби і відвернувся, говорить далі тільки до Миколи). Ну, нинішньої ночі не забуду, доки життя мого. Знаєте, як я почув крізь вітер ті вовчі голоси, та й то так недалеко — ну, гадаю собі, вже по мені! І так мені нараз мовби хто приском поза плечима посипав. І в тій самій хвилі я побачив з боку світло. Зразу подумав, що то вовк очима блимає, але далі бачу, що стоїть на місци... І вже я нічого більше не думав, не міркував, тільки як не пущуся бігти півперек снігів, через якісь рівчаки, заметі та плоти. І Бог його знає, відки в мене стільки сили набралось. Гримнув чоловік собою з десять разів, то правда, але Богу дякую, що хоть кости цілі!

М и к о л а. Ну, щож, Богу дякувати! Але скажи ти мені, будь ласкав, що се з тобою? Відки ти взявся? Аджеж казали, що ти...

Ж а н д а р м (регоченься). Ха, ха, ха! Що я, що такого?

М и к о л а. Ну, та що ти погиб, умер...

Ж а н д а р м (сміється ще дужше і підходить до нього. Микола цофається). Ха, ха, ха! Та се й правда! Аджеж я небішик. Не віриш, Миколо? Я вмерлий! Я з гробу приходжу.

М и к о л а (переляканий хреститься. Свят, свят, свят!... (Слабо всміхається.) Ну, що ти дурниці говориш, Михайле? То не годиться з такими річами жартувати.

Ж а н д а р м (грізно). Ти думаєш, що я жартую? Ану на, доторкнися мене! (Простягає руку, Микола відскакує) А видиш! Та про те дарма! Знаєш, Миколо, по що я прийшов?

М и к о л а. Ти? До мене?

Ж а н д а р м. Еге! По твою душу. (Регоченься.) Ха, ха, ха! Отто налякав! Ну, не бійся, бідолахо! Твоя душа не така то дуже цінна річ, щоб аж мерці з гробу по неї приходили. Не бійся, ади, я живий чоловік, такий як ти!

(Плеще його по плечи.) А відки я тут узявся, се я тобі зараз скажу. Вернувши з війська, я продав ґрунт і хату і вступив до жандармів, ось уже три роки служу. Зразу на границі був, пачкарів ловив, а отсе пару неділь тому перенесли мене в сей повіт.

Микола. І чи не можна було відразу се сказати? А то на тобі! Взявся страшити мене небіщиком. Ей, Михайле, Михайле! Ти, як бачу, все ще такий збиточник, як був колись. (Хитає головою.) Ну, сідай, та от вечеряй разом з нами.

Жандарм. Отсе справді розумне слово. (Бере за ложку і сідає коло стола.) Ба, а ви чому так пізно вечеряєте? Адже певне вже північ буде!

Микола. Адже я в такім самім був, як ти. Тільки недавно з дороги приїхав.

Жандарм (їдячи). З якої дороги?

Микола. Та з міста. Латри возив на жупу тай так припізвився. На силу до дому допхався. (Їсть.) А ще мені лиха доля казала їхати на Купінне. Думав, що близше буде, півперек ліса, а тимчасом там замело так, що я трохи худоби на віки не збавив.

Жандарм (кладе ложку і глядить на нього здивований). Що? Ти сеї ночі на Купінне їхав?

Микола. Таже їхав.

Жандарм. Попри Купінську коршму?

Микола. Ну, таже не куди. Ще зупинився, хотів коні напоїти, та якась мара відро урвала. Почав було стукати до жидів, але якось ніхто не виходив, а я подумав собі: Ей, уже й так до дому близько! Тай не доставши нікого, взявся тай поїхав.

Жандарм. А давно се було?

Микола. О, певно, що вже зо три години тому. Хот то від нас до Купінської коршми ледво пів милі, але як я почав їхати, як почав стрягнути та з дороги збиватися, то здавалося, що принаймі пів року їду. А тут чоловік сам самісінський у лісі.

Жандарм. То ти сам їхав? І не тямиш, їхав ще хто за тобою?

Микола. Де там! Усі наші геть поперед мене виїхали, тай усі їхали на Радловичі, гостинцем.

Жандарм. Ну, а в коршмі світилося?

Микола. Та було світло, але вікна були заслонені та й двері замкнені. Мабуть жиди вже спали, бо на мій стук ніхто не обізвався.

Жандарм (воркоче). Ну, певно! (Їдять. Мовчанка. Анна сидить на припічку, силується їсти, та не може.) Ну, спасибіг вам, пане господарю, за вечерю! (Кладе ложку і встає.)

Микола. За мало. Видихай здоров! (Встає також, оба сідають на лаві.)

Анна (мовчки спрятує зі стола).

Жандарм (придивляється Миколі з боку). Ба, що се у тебе, Миколо, таке лице обдрапане? Я щось не тямлю, аби ти був охочий до бійки?

Микола (змішаний). Я? Ха, ха, ха! Та куди мені до бійки? Я чоловік спокійний. А се ті нещасні латри сьогодні так мені доїхали. Тільки що я почав брати з купи поліна, а вся верхня верства гур-гур на мене. Ще щасте, що мене на місци не забило.

Жандарм. Ов, то погана пригода!

Микола. Ой, най Бог боронить від такого зарібку!

Жандарм. А багато заробляєш на день?

Микола. Е, тільки того зарібку, як кіт наплакав. Вісім шісток на день. А кільки чоловік надвигається, намерзеться, намучить себе і худобу і нагризеться, то відріксяб і того зарібку.

Жандарм (знов придивляється його лицу). Але тебе, брате, таки порядно ті поліна мусіли заїхати. Ціле праве лице мов граблями подрапане.

Микола. Та кажу тобі, що як на мене з правого боку поліна гуркнули, то я думав, що вже мені голову на камуз розбили.

Жандарм (встає, проходжується по хаті і сідає ліворуч від Миколи, а потім глядить на нього). Ов, та бо у тебе і з лівого боку ще гірше каліцтво.

Микола (змішаний). А то я тим боком на землю впав, на ріще, тай так направився. Ще щасте, що ока на сук не висадив.

Жандарм (заглядає йому в очі). Е, та бо і з переду шрам на чолі, зовсім, якби хто подрапав. Ще й синці попід очима. Ей, Миколо, признайся, се не від полін!

Микола (ще гірше змішаний). Що ти знов! До чого

маю признатися? Бігме Боже, що я з ніким не бився! Тай по що би я тебе дунив?

Жандарм (сміється і клепле його по плечи). Ну, ну, Миколо, не бійся! Я нині твій гість, то не потребуеш мені ні до чого признаватися. Але се одно тобі скажу, небоже: Ти на крутаря не вродився. Видно від разу, коли хочеш щось збрехати, а воно тобі ані руш не удається!

Микола (заляканий). Алеж скариж то мене Господи!...

Анна. Миколо, та покиньже божитися! Ось подумай радше, де ми пану шандареві постелимо. Пізна година, а ви оба помучені, пора спати.

Микола. Ай, ай, ай, твоя правда, небого! А я дурень забалакався тай забув про се. Я зараз, зараз! (Хапається сюди й туди по хаті, та не може потрапити на лад. Надіває шапку тай кожух.)

Анна. Ба ти куди?

Микола. Я зараз! Знаєш, я так думаю: околот соломи принесу, постелимо Михайлови оттут на землі. Ти тільки верет яких приладь, подушку, а кожухом накриється.

Жандарм. О, спасибіг вам. У мене є свій плащ.

Анна. Та я би була сама за соломою пішла.

Микола. Ну! Куди тобі! Я сам заразисько принесу. (Бере шапку і виходить.)

Ява сема.

Ті самі без Миколи. Анна пораяється коло постелі. Жандарм підходить до неї і бере її за плечі.

Жандарм. Анно!

Анна (ледви чутно). Чого тобі?

Жандарм. Що, ти навіть поглянути на мене не хочеш?

Анна (обертається до нього лицем, але зараз спускає очі в низ і мовчить).

Жандарм (довго дивиться на неї). Нелюди! Поганці! Таки додержали слова, закопали тебе живцем у могилу! Бог би їм сього не простив!

Анна. Про кого се ти?

Жандарм. А про когож би, як не про твоїх коханих братчиків? Знаєш, як мене взяли до війська, то один із

них у коршмі виразно сказав мені: „Ти, Михайле, іди в божий час, але про Анну і не думай. Не буде вона твоя, хочби ми мали її живцем у могилу закопати“. Я тоді розсміявся йому в очи, але бачу, що вони таки поставили на своїм.

Анна (несміло). Так ти... не гніваєшся на мене? Не проклинаєш мене?

Жандарм. Не тебе, бідна сирото! Хибаж я не знаю, що ти тут нічого не винна, що у тебе не було власної волі, що тебе загукали, одурили, замучили? (Анна плаче.) Та ні, признаюся тобі, в першій хвилі дізнавшись, що ти вийшла замуж за отсега тумана, я був лютий на тебе. Я був би вбив тебе, колиб ти була де близько. Я цілими днями бігав мов одурілий по полю і кляв тебе, просив на тебе у Бога найтяжшої кари, найстрашнішого лиха.

Анна (перелякана). Михайле!

Жандарм. Не бійся, Бог не дитина, щоби слухати прокльонів одурілого чоловіка.

Анна (крізь сльози). Ой, боюсь, що він таки вислухав тебе!

Жандарм (радісно). Що? Значить, ти не забула мене? Любиш мене ще, Анно?

Анна (з переляком відпихає його від себе). Мовчи, мовчи! Що ти говориш? Не смій до мене так говорити. Я шлюбна жінка, я чоловіка маю.

Жандарм. Е, що такий чоловік! Нині є, а завтра може не бути.

Анна. Як то? Що се значить? Що ти говориш?

Жандарм. Нічого. Так собі. Але якби його не було, то ти...

Анна. Мовчи, мовчи! Не говори! І про чоловіка мого не смій думати нічого злого!

Жандарм. Ет, говори собі! Се ми вже побачимо. Що я про нього думаю, то моя річ.

Анна (бере його за рамя). Михайле, що ти думаєш, скажи мені?

Жандарм. Дай мені спокій! Завтра побачиш!

Анна. Завтра? Значить, є щось? Ти щось задумав? Щось страшне? О, так! Бачу се по твоїх очах! Чула се з твого голосу, коли ти розпитував його про ті шрами. О, я знаю тебе, у тебе кам'яне серце! Я не буду просити тебе, щоб

ти змилювався над нами, не погубляв нас. Одно тільки тобі скажу, що двоє невинних людей візьмеш на душу!

Жандарм. Я маю в Бозі надію, ані одного не візьму. Але те одно тобі скажу, що твій чоловік був би дуже добре зробив, коли би був нині дома сидів і не їздив на заробок.

Анна. Звір ти, звір лютий! Наострився пожерти нас і тепер думаєш, що найшов притоку. Але Бог тебе покарає, тяжко покарає!

Жандарм (сміється). Ха, ха, ха! Ось гарно: двоє мерців зійшлося, що за життя любилися і по смерті одно за друге не забули, а зійшовшися не мають що ліпшого робити, як сваритися. Анно, серце мое! Не вжеж я такий ненависний тобі?

Анна. Чого ти хочеш від мене? Чого прийшов у сі сторони?

Жандарм. Богом тобі клянуся, що я не хотів. Два місяці я вже тут, а знаєш сама, що я доси оминав вашу хату. Аж сьогодні — не знаю, чи Бог, чи зла доля завели мене до вас.

Анна. Годі. Чоловік іде! (Стелить постіль, жандарм сідає кінець стола і ніби дримає).

Ява осьма.

Ті самі і Микола з околотом соломи.

Микола (кидає околіт на серед хати). Ну, тай шаругаж там, Господи! Завтра мабуть нашу хату рівно зі стріхою замете. Адже я ледво докопався з хати до стодоли. (Роздягається.) А то що, Михайле, дримаєш? А я думав, що ти з давною знайомою (моргає на Анну) схочеш побалакати. Адже ви колись любилися...

Жандарм. Е, чи одні то дурниці чоловікови по голові стріляли, поки молодий був. А тепер, як чоловіка в війську промуштрували, та по босняцьких горах прогонили, та на шандарській службі підгартували, то куди вже йому давні любові згадувати. Та й твоя жінка, вибачай за слово, якась мов прикисла трохи. Мабуть міцно її в руках держиш, га?

Микола. Я? Її? Господи, та вона мене... Та я би її...

Але що таке говорити! Смішно мені старому. А от, що сумує та тоскує вона коло мене, се правда.

Жандарм. Ну се вже ваша обоїх річ. Що мені в те мішатися!

Микола. Так, брате, твоя правда. Муж і жона — одна сотона; чужому нема що туди пальці втиркати.

Анна (стелить жандармови на землі). Ти, Миколо, двері позамикав?

Микола. Ба, а якже! (Позіхає.) О. пора в стебло. (Хреститься і шепотом молиться до образів.)

Жандарм. Та хиба й собі роздягатися. (Роздягається, хреститься і лягає на землі). А якби я завтра рано не збудився, то будьте ласкаві збудити мене, скоро встанете.

Анна. Добре, добре. (Кладе його карабін на лаву, заглядає до печі і затикає її. Тимчасом Микола скінчивши молитву розпе-різується і лягає на постелі.)

Микола. Ти спиш уже, Михайле?

Жандарм. Та дрімаю. Або що таке?

Микола. Та нічого. Добраніч тобі!

Жандарм. Добраніч!

Анна (хреститься, відтак стає за припічок і гасить лампу).

Заслона спадає.

ДІЯ ДРУГА.

Декорація та сама. День. В печі горить. Микола парить березове пруття і крутить уживки. Анна то пораяється коло печі, то помагає йому.

Ява перша.

Микола і Анна.

Микола. Ну, держи добре, не пускай! (Крутить.) Так. Тепер давай сюди. Нехай його хороба спіткає з латрами! Плюнув би чоловік на той заробок, а тут ні, їдь знов, щоби того проклятого латра докапарити, щоб він йому стікся!

Анна. Та чень нині лекше буде їхати, ніж учора. Бач випогодилося!

Микола. Ага випогодилося! А вчора дорогу замело зі шумом, що й сліду не найти. Ні, я таки не поїду сьогодні. І себе збавлю і худобу, а за що? Нехай він пропадає зі своїми латрами.

Анна. Та то певно, що ліпше не їхати, ніж по снігах з тягарем копатися. Латри не втечуть, а робота й дома найдеться. Ой, як би ти був учора мене послухав та не їхав!

Микола. Або що?

Анна. Та нічого. Але моє серце чує якусь біду. Яка мені нині погань снилася, то нехай Бог хоронить! Десь ніби я коралі сію по хаті, по оборі, по цілім селі, а такі грубі та червоні...

Микола (немов сам до себе). Коралі, то слъози.

Анна. А далі десь ніби на нашу хату з усіх боків пси гавкають, у двері лізуть, у вікна голови пхають, та такі люті та розжерті...

Микола. Люті пси, то напасть.

Анна. А далі десь ніби мене до шлюбу вбирають, а в саме біле: білі черевики, білу спідницю, білу перемітку.

М и к о л а. Свят, свят, свят! Що тобі, жінко? Най Бог відвертає від нас усе лихе! Що ти говориш?

А н н а. Та що таке? Хиба се що значить?

М и к о л а. Та... бодай у лиху годину не згадувати! Господи! Сон, мара! На все Божа воля. Не треба ніколи забігати поперед батька в пекло, ось що! (Крутить далі.) Гм, і що його робити з тими латрами, і сам не знаю.

А н н а. Може би піти спитати Бабича, чи він їде?

М и к о л а. То правда. Як він їде, то ніяково мені лишатися. Як тільки сани полагоджу, то зараз піду до нього. (Кидає готові уживки і сідає на лаві.) Ой, крижі болять! Господи, проробив чоловік свою силу на чужих людей, а тепер для себе лиш останочки лишилися. Анно!

А н н а (коло печі). Чого тобі?

М и к о л а. Що сей шандар так рано схопився? Я й не бачив, коли вийшов.

А н н а. Казав, що мусить, служба...

М и к о л а. А знаєш, я як його побачив, то зразу одеревів на місци. В таку годину, в тім мундурі — зовсім здавалося, що се мертвець з тамтого світа до нас приходить. А тим часом, бачу, він живий.

А н н а. А хибаж ти не знав, що він у наших сторонах?

М и к о л а. Я? Та звідки мав знати? Я був певнісенький, що він давно вже зогнив у Босні. Аджеж твій братьо присягався передо мною, що його нема на світі, навіть карту з війська показував. Тільки то біда, що я неписьменний, то й не міг прочитати.

А н н а. Значить, тебе так само одурили, як і мене.

М и к о л а. Не знаю, по що їм так конечно забаглося випхати тебе на десяте село.

А н н а. А я знаю. Не хотіли мені нічого дати з вітцівщини. Ну, а якби я була пішла за Гурмана, то той би їм був з горла видер. Ти знаєш, який він був чоловік. Боялися його, то й постаралися разом з війтом, що його, одинака в матери випхано на війну, а потому скористали з часу, щоби мене також випхати в інший бік. Ось і вся мудрість.

М и к о л а. Господи, я й не догадувався, куди стежка в горах! Чоловік з богачами кумпанії не водив, то й на багачьких штуках не розуміється. (Анна проходить коло

нього, він ловить її, прихилює і цілує в чоло.) Бідна ти моя небого! А ти дуже любила сего Михайла?

Анна (спалахнувши). Ну, що вже про се говорити? Любила, чи не любила, тепер нема що й згадувати. От радше йди сани ладь! Обід уже готов. Поки ти там упораєшся, то вже вистигне як слід.

Микола. Твоя правда, Анно! (Встає і бере уживки.) Не час бідному згадками бавитися, треба роботу робити. Наливай лишень, я зараз буду готов! (Виходить.)

Ява друга.

Анна і Микола (за сценою).

Анна (наливає борщ у миску, насипає у другу фасолю і ставить на стіл). Чи дуже любила сего Михайла? Здається, що дуже, коли й доси вся тремчу, всю мене мороз проходить, як його згадаю. Здається, що таки дуже. А може більше боялася його, ніж любила. У, сила у нього! Вола за роги хопить тай на землю кине. Господи, таких, як мій, то йому ніщо двох у одну жменю. Самим поглядом, здається, наскрізь тебе прошибає, мов розпаленим дротом. Ох, тай боюсь я його тепер! Боюсь як найтяжшого ворога! І певно, що як він на нас завзявся, зітре нас на порох, знищить, зруйнує. Бо хибаж мій чоловік зможе з ним боротися?

Микола (за сценою). Анно, гов, Анно!

Анна. А чого тобі?

Микола. Де ти рептюх поділа? Най коням сіна накладу.

Анна. Та рептюх осьде в сінях; я давно сіна наклала. Ходи їсти! (Вигортає огонь із печі.)

Микола. Зараз, тільки ще лещети поладжу. Десь два лещети випали.

Анна. Та лиши лещети на потому, не втечуть! Ой, Господи, чим далі, тим чогось гірше мені робиться. Мотошно мов перед пожаром. Усе мені здається, що ось-ось якесь нещастє...

Ява третя.

Микола і Анна.

Микола (скрипнув дверми входячи). Н-ну!

Анна (схапується від печі.) Ох! Се ти?

Микола, А тобі що такого, жінко? На тобі лица нема!

Анна. Нічого, нічого. Щось мені недобре зробилося. Се мабуть від печі... Я трошки загоріла, та голова крутиться.

Сідай лишень та їдж, я напюсь води, то мені лекше буде.

Микола (сідає за стіл, хреститься і бере ложку). Та ходи й ти обідати. Мені якось самому страва в рот не лізе.

Анна. Е, що там! Не прибагай собі нічого, їдж! А я тим часом піду до Бабича, та спитаю його, чи їде він у ліс.

Микола. Га, коли так, то йди. Трохи пройдешся, то чень і голова перестане боліти. Іди, йди! (їсть.)

Анна (накидає на голову густку і направляється до дверей. В тій хвили двері відчиняються. Входять жандарм, вїт, Бабич, присяжний і ще один селянин).

Ява четверта.

Микола, Анна, жандарм, вїт, Бабич і один селянин.

Вїт (входячи). Слава Ісусу Христу!

Микола. Слава на віки. Просимо до обіду!

Вїт. Обідайте з Богом святим, най Бог благословить!

Микола. Сідайте, пане вїте. Що вас сюди до нас приводить?

Вїт (сідає на ослоні плечима до стола, жандарм на лаві, присяжний і селянин стоять і роззираються по хаті). Гм, так собі. Маємо до вас маленьку справу.

Микола. До мене? А то що такого?

Вїт. Ви вчора сказали пану шандареві, що були в ночі в коршмі на Купінню!

Микола. Та був. Не в коршмі, а під коршмою.

Вїт. І пізно в ночі?

Микола. Та пізно, Вже за мною, бачу, ніхто не їхав.

Вїт. Ви приїхали до дому закровавлений?

Микола. Та... та... так.

Жандарм. Що? Ви й до дому закровавлений приїхали?
Я сего від вас не чув. Господине, правда се?

Анна. Та правда. Я сама його обмила.

Жандарм. О, се важна річ. (Пише в книжечці.) А виж сказали, що в лісі скалічились, ще як латри брали. Значить, ви й до міста їхали закровавлений і з міста вертали у крови?

Війт. Він вам так казав? Ну, се неправда. Він у місті був здоровісінький і зовсім чистий. Я прецінь його сам бачив на жупі.

Микола. Скажіть же всю правду, пане війте.

Війт. Яку всю правду?

Микола. Аджеж се ви самі мене так покровавили.

Жандарм (схапується). Що, що, що?

Війт. Брешеш, Миколо. То правда, що ми трохи з тобою перемовилися за ті поліна, але покровавити тебе я ані гадки не мав.

Микола. Я маю на те свідків. Я навмисне не змивав крови з себе і до дому так приїхав, щоби вас до суду завдати.

Війт. Ха, ха, ха! Мене! До суду!

Жандарм. Яких маєте свідків?

Микола. Та от кум Бабич і кум Калинич також там були, то можуть посвідчити.

Бабич (скробається в голову). Та бути я був, то нема що казати; але того я не бачив, щоби вас кум начальник покровавив. Ударив вас поза вуха, то правда, але щоби вас оттак подрапав, то я того не можу посвідчити.

Селянин. І я також не можу.

Жандарм. Миколо Задорожний, я вас арештую. (Видобуває з торби залізні ланцюшки з нарушниками.) Давайте сюди руки і не думайте опиратися, бо вам гірше буде.

Анна. Ой, горечко моє!

Микола. Арештуєте? Мене? За що?

Жандарм. Ви самі певно ліпше знаєте за що. Вчорашної ночі на Купінню в коршмі всіх Жидів вирізано.

Микола. Ой Господи! То я би мав у тім бути?

Жандарм. Я не знаю. Дай Боже, щоби ні. Але скажіть самі, чи против вас усе не свідчить? Коли ви невинні, то не маєте чого боятися, на суді ваша правда покажеться. Але я мушу своє зробити. Давайте руки!

Микола. Бог видить мою душу. Я невинний. Робіть зі мною, що хочете. (Подає руки, жандарм заковує його.)

Жандарм. Так, то розумно. А тепер скажіть мені, де ті чоботи, що ви вчора мали на собі?

Микола. А онде стоять у запічку.

Жандарм. Присяжний, подайте їх сюди! (Присяжний подає, вїйт і жандарм оглядають їх до вікна.) Є! Ось кров!

Вїйт. І ось тут є!

Жандарм. То сумно. Відложіть на бік!

Микола. То з мене кров, як я їхав.

Жандарм. Се вже будете в суді толкувати, се до нас не належить. Ви мали з собою сокиру? Де вона?

Микола. Он під лавою.

Жандарм. Присяжний, подай її сюди! (Присяжний подає — жандарм і вїйт оглядають.) Є й тут кров. Ось на топорищу.

Вїйт. І ось на обусі. І ось на лезі.

Жандарм. Відложіть на бік! А тепер покажіть кожух! (Оглядають кожух.) Є й тут. Відложіть на бік. (Іде до постелі і шукає під подушками в соломі. — До Анни:) Отворіть скриню!

Анна. (Весь той час стояла мов остовпіла, не рушається з місця, тільки глядить на нього.)

Жандарм. Чуєте, жінко, отворіть скриню! (Коли вона не рушається, він виймає їй ізза пояса ключ. відчиняє скриню і разом з вїйтом починають перешукувати все). Ну, тут нема нічого. Пане вїйте, присяжний і ви свідки, ідіть з ним і перешукайте все обійсте, шопу, комору, стодолу, всякі скритки! А я тут переслухаю господиню.

Вїйт. Ну, Миколо, ходи з нами!

Микола. Господи, Ти знаєш, за що на мене такий тяжкий хрест посилаєш, нехай буде твоя воля! (Виходить, за ним вїйт, присяжний і селянин.)

Ява пята.

Жандарм і Анна.

Жандарм (по відході хвилю мовчить, стоячи недвижно серед хати напротив Анни, яка стоїть коло вигаслої печі. Відтак він випростується і підносить голову. Остро). Анно!

А н н а (підводить голову, глядить на нього з невисказаною триво-
гою і опускає очі).

Ж а н д а р м. Сюди ходи!

А н н а (підходить до нього і зупиняється).

Ж а н д а р м. Близше, близше! Гляди мені в очі! Просто!

А н н а (силується глядіти, тремтить уся, потому кидається перед ним
на коліна). Михайле! Михайле! Не муч мене! Не можу
глядіти на тебе! Ти такий страшний!

Ж а н д а р м. Дурна! Чого тобі боятися? Для злодіїв, роз-
бійників я можу бути страшний, се моя служба. Ти не
бійся!

А н н а. Алеж він нічого не винен! Михайле! Що ти наго-
ворив на нього? Клянусь тобі, він не винен!

Ж а н д а р м. Хто він? А, твій Микола! Ну, а може й винен?

А н н а. Ні, ні, ні! Ніколи! Він такий добрий, він хробака
дармо не розтопче, не то щоб чоловіка вбив!

Ж а н д а р м. А мене вбив! Мене зробив нещасливим. Ні,
не говори мені про нього! Яке мені до нього діло?
Я йому не ворог, а трафилися такі сліди, що свідчать
проти нього, то я його мушу арештувати. Мушу, чуєш?
Се моя служба. Коли він не винен, то в суді його
правда покажеться.

А н н а. Так чогож ти від мене хочеш? Я прецінь з ним
не була, нічого не знаю. Лиш те знаю, що приїхав кро-
вавий і казав, що його вїт побив.

Ж а н д а р м. Байдуже мені про се. Будеш те в суді гово-
рити. Я про що инше хочу з тобою побалакати. Анно,
дивися мені в очі! (Бере її за плечі і вдивлюється їй у очі.)

А ти ще гарна, молода, свіжа! Анно, любиш мене?

А н н а (тремтить). Михайле, пусти мене!

Ж а н д а р м. Ні, не пущу! Скажи зараз, любиш мене?

А н н а (відвернувшись). Ні, ні, не люблю! Ти страшний!
Не люблю!

Ж а н д а р м (грізно). Гляди мені в очі, чуєш! (Анна дивить-
ся йому в очі.) Скажи тепер, любиш мене?

А н н а. Михайле! Братчику мій, не муч мене! Коли оттак
впираєш у мене свої очі, то мені так важко, так страшно!
Сама не своя стаю!

Ж а н д а р м. Дурниці! Говори, любиш мене?

А н н а (ледве чу́тно). Люблю.

Ж а н д а р м. Ще раз скажи! Голосніше!

А н н а. Люблю.

Ж а н д а р м. Памятайже. І будеш моєю? Стій просто, не трясись! Знай, що від мене не втечеш! О, я не такий, щоб тебе пустити з рук! Раз мені щастє всміхнулося по тільки роках, то вже я тепер не випущу його! Зубами в нього віплюся, а не випущу. Говори, будеш моєю?

А н н а. Ради Бога, Михайле! Не говори сего! Я шлюбна жінка! Я присягала. Гріх мені таке слухати, гріх подумати про таке!

Ж а н д а р м. А не гріх було дати мені слово, а потому вийти за другого? Не гріх украсти моє щастє?

А н н а. І моє вкрадено, голубе мій! І моє серце розбито, і мене з нелюбом спаровано! З туманом оттаким, що з ним ні в кут, ні в двері, що з нього люди сміються, що хиба хто не хоче, той з нього не глузує! А ти ще дорізати мене хочеш!

Ж а н д а р м. Дарма, дурне говориш! Коли се правда, що кажеш, то будь моєю! На злість тим, що нас розлучили. На перекір тим, що вкрали наше щастє!

А н н а. Бог нас покарає, Бог!

Ж а н д а р м. Не слухай того! Бог нашої муки не потребує. А трафилась нам нагода, то й поживмо свобідно та по коштуймо щастя.

А н н а. Чи довго воно потриває?

Ж а н д а р м. Щастє ніколи довго не триває. Щастє все — день, година, одна хвилина.

А н н а. А потому?

Ж а н д а р м. Потому? Мені то в голові, що потому буде! Доси бідували та мучились і потому те саме буде. Овва, велика невидальщина. Хиба тобі страшно?

А н н а (не зводячи з нього очей, ледве чу́тно). Ні, не страшно.

Ж а н д а р м. Так хочеш бути щасливою?

А н н а (так само). Хочу.

Ж а н д а р м. Так будеш моєю?

А н н а (так само). Буду.

Ж а н д а р м. Памятайже! Держу тебе за слово. А як і тепер мене одуриш, то горе тобі! Я страшно пімщуся на тобі і на нім.

А н н а (так само). Ні, не одурю.

Ж а н д а р м. Ну, продрухайся! Що се ти мов кризь сон говориш? (Потрясає її за плечі.) Ось вони надходять. Плач, ламай руки, щоби нічого не догадалися. Прости мене, щоб я його помилував. А як відведуть його до міста, то я до тебе навідаюсь.

А н н а (з заломаними руками стоїть мовчки коло печі).

Ява шеста.

Ті самі і Микола скований, вїт і селянин.

Ж а н д а р м. Ну щож, вїйте, найшли що підозріного?

В і й т. Нічогісінько, пане шандаре. Тільки на санях двох лещетів нема, а на третім трохи кровю замазано.

Ж а н д а р м. Ага, се також важне. (Записує в книжці.) Ну, а тепер ведіть його. І отсі річи заберіть. Лещет із саней виняли?

П р и с я ж н и й. Я виняв, ось він.

Ж а н д а р м. Добре. Візьміть, а пантруйте, аби кров не стерлася. А ви, вїйте, форшпан для нас вистарайте. По снігу тяжко буде арештанта аж у місто пішки гнати. А може у нього спільники є, то щоб де в лісі не напали та не відбили.

М и к о л а. Господи! Що се зі мною діється? Защо на мене така кара тяженька?

В і й т (скробається в голову). За форшпан, пане шандаре, тяжко буде нині. В кого є тягло, то всі потягли на заробок, то до латрів, то до кльоців. От, хиба би його власні, Миколові коні взяти і в його сани запрягти.

Ж а н д а р м. А щож, і се можна.

В і й т. То тут може хто небудь з вами присісти; буде кіньми гнати і потому приїде назад.

Ж а н д а р м. Дуже добре. Мені ще й так мабуть прийдеться сюди вернути, за спільниками шукати.

В і й т. То ще й ліпше. Ану, куме Бабичу, ідіть та запрягайте! (Бабич відходить.)

М и к о л а (що доси сидів на ослоні та втирав руками сльози).
А н н о !

А н н а (мов остовпіла). Чого тобі, Миколо?

Микола. У тебе чиста душа, невинна... Молись Богу, щоб швидко й моя невинність виявилася.

Анна. Чиста душа... А хибаж твоя менше чиста?

Микола. А господарства пильнуй! Не багато у нас тої мізерії є, то щоб і те не пропало. А на адукатів не траться, щоби мене боронили. Маю в Бозі надію, що й без них мене Отець милосерний із того нещастя вийме.

Анна. Га, коли так кажеш...

Микола. Так, так, так, не роби того. Здайся на Бога. А тільки... (Тремтить, його лице кривиться до плачу, руки судорожно обіймають її.) Анно! Аннице моя! Тільки ти... не забудь мене! (Утирає очі.)

Анна. Ну, що ти, Миколо! Чи слід тобі при чужих людях плакати? Вспокойся! Бог нас не лишить.

Микола. Га, Божа воля! Най він з усіми нами робить, що задумав. Ходімо, люди добрі! (Цілує Анну і виходить, за ним жандарм, війт і ин. Анна по його відході хоче кинутися до дверей і зупиняється, хапає себе за голову, відтак ломає руки.) От тобі й ангели божі понад хатою перелетіли!

Заслона спадає.

ДІЯ ТРЕТЯ.

Місце перед коршмою. З правого боку сільська дорога, з лівого високий пліт, у глибині сцени коршма з широкою, отвореною брамою. Під коршмою ослони, коло плота грубі деревляні колоди, на яких можна сидіти.

Ява перша.

Три дівчини виходять із коршми, по недільному убрані.

Перша дівчина. Живенько, сестриці, живенько біжіть, та скликайте парубків!

Друга дівчина. Або що? Що казав Шльома?

Перша дівчина. Буде музика. Біжіть!

Третя дівчина. Ба, а вїт позволив?

Перша дівчина. Та видно позволив, коли Шльома каже.

Ява друга.

Вїт і дівчата.

Вїт (надходить вулицею і завертає до коршми, зачув їх слова).

Ага, ви вже про музику? Не позволив вїт, не позволив, і не дозволить ніяким світом.

Третя дівчина. На маєш! А чи я не казала?

Друга дівчина. Як то, то й на пущення музики не буде?

Вїт. А не буде, не буде.

Перша дівчина. Не слухайте, сестриці! Біжіть живенько! Коли Шльома казав, що буде, то вже певно буде! (Беруться за руки і сміючись вибігають.)

Вїт. Ах, ти сороко трескітлива! То в тебе Шльомине слово старше, ніж моє? Чекай но ти! (Грозить за нею ко-стуром, відтак поправивши на собі кожух, іде до коршми.)

Ява третя.

Настя і ще дві жінці виходять із коршми.

Н а с т я. Та куди ви, кумо?

П е р ш а ж і н к а. Та хибаби до дому.

Н а с т я. Е, маєте час. Там у вас, Богу дякувати, діти не плачуть. Ось посідаймо тут на колоді. Адить, як сонечко пригріває, аж любо посидіти. Ще тільки пущення, а тут уже немовби весна починалася.

Д р у г а ж і н к а. Та й справді сядьмо. Нікуди нам квапитися. Чую, що музика буде, то подивимося, як молодіж гуляє. (Сідають.)

П е р ш а ж і н к а. То кажеш, кумо Насте, що з Миколю зле?

Н а с т я. Дух святий з нами, кумочко! Кажуть, що його таки вішати будуть.

О б і ж і н к и. Господи! (Хрестяться.)

П е р ш а ж і н к а. І хто би був подумав, що він душогуб! Такий тихий та смирний...

Д р у г а ж і н к а. Ой, кумонько, чоловік усе чоловіком, а нечистий, бодай моци не мав, усякого підкусить.

П е р ш а ж і н к а. Ба, та чути, що там великі гроші у Абрамка забрали. Не знати, чи віднайдено їх?

Н а с т я. Де там, ані сліду. Микола мовчить як заклятий, не хоче видати спільників.

П е р ш а ж і н к а. От дурний! Ніби то йому що pomoже, як він буде гнити, а ті уживати.

Д р у г а ж і н к а. Га, то у них уже такий зlodійський закон, що один другого не сміє видати, аби й сам ось тут погибав.

П е р ш а ж і н к а. То камяні душі. Господи! І десь такі люди родяться і материне молоко ссуть і по землі ходять і пісень співають.

Д р у г а ж і н к а. Ні, кумо, пісень вони не співають. Ніколи не співають. Хиба ти чула коли, щоб Микола співав?

П е р ш а ж і н к а. Та й справді! Від коли його знаю, то пісні я від него ніколи не чула! Отто диво!

Д р у г а ж і н к а. Ну, а щож його жінка? От іще бідна! Така молода, така красна, і з такого роду славного!... Адже про її вітця по всіх селах слава йшла. Перший

богач був на весь повіт, і ліпотент громадський. А тепер ось на яке зійшла!

Н а с т я. Ой кумонько! Не знаєте ви, що то за жінка.

П е р ш а ж і н к а. Ну, або що?

Н а с т я (понижає голос з притиском). Остатня!

О б і ж і н к и (бють себе об поли руками). Що ви кажете?

Н а с т я. Що чуєте. Адже ми близькі сусіди. То я ніби не вважаю, але все добре бачу, що у неї робиться.

О б і ж і н к и. Ну, та що, що? Розкажуй!

Н а с т я. Та що вам розказувати. Знаєте, з ким собі заходить? З шандаром. З тим самим, що її чоловіка до криміналу завдав.

Ж і н к и. Господи!

Н а с т я. Вона здавна з ним любилася, ще дівкою будши. Він з того села, що й вона. А її брати силою видали за Миколу.

Ж і н к и. Ну, се ми знаємо. Але з шандаром!...

Н а с т я. Він у неї два рази що тижня ніч ночує. Смерком приходить, досвіта відходить. Він, бачите, ніби то за Миколовими спільниками пошукує. Мійому чоловікови сам так казав, а якже!

Ж і н к и. Господи!

Ява четверта.

Анна, жінки і Настя.

[Підчас тої розмови сцена звільна заповняється парубками і дівчатами. Вони стоять купками, гуторять, сміються. Старші жінки і чоловіки одні проходять вулицею, другі заходять у коршму, або виходять із неї.]

А н н а (входить одягнена по недільному, оглядається боязко і наближується до сидячих жінок). Слава Ісусу Христу!

П е р ш а ж і н к а (холодно). Слава на віки!

А н н а. А не було тут?... (Уриває і озирається.)

Д р у г а ж і н к а. Ви за своїм чоловіком озираєтеся? Ні, не було його тут.

А н н а (обертається до неї залякана). За чоловіком? Ні, я не за чоловіком.

Н а с т я (з ущипливим докором). А ми тут власне про нього згадували, кумо Анно, чуєте? Кажуть, що він дуже слабий.

А н н а (мов непритомно). Слабий? Я не чула. А що йому таке?

Н а с т я (так само). Та вішати його мають.

А н н а (стрепенулася, а далі бачучи, що Настя кпить з неї, відповідає також ущипливо). Вішати? Га, се така слабість, що я йому на неї не пораджу. Як завинив, то нехай покутує.

Н а с т я (відвертається від неї плечима до першої жінки). А знаєте, там один чоловік із Непитова сидів з ним у одній казни, а тепер вийшов. То розповідав мойому чоловікови. Переказував, каже, з вашого села Задорожний. „Просіть там мою жінку, аби мене хоч раз відвідала. Нехай мені який крейцар передасть, чисту сорочку принесе. Тай нехай мені адвоката найме“.

А н н а (відходить на вулицю і щезає).

Ява пята.

Ті самі, без Анни. Парубків і дівчат сходиться більше. Гомін.

Перша жінка. Огидниця!

Друга жінка. Погане зілля!

Н а с т я. Без серця вона! І відразу се було видно. Адже як його брали, то аби вам слово сказала, аби одну сльозу проронила, як чесній жінці годиться! Де там!

Перша жінка. Цікава я, за ким вона тут шукала?

Н а с т я. Та за ним, за ним! За своїм шандаром.

Перша жінка. Ба, а він хиба тут є?

Н а с т я. Нині я виділа його в церкві. Видно, що-є.

Друга жінка. Тай мені здається, що я його бачила, як ішов до вїта.

Н а с т я. Вона певно ждала на нього в хаті, а не можучи діждатися, пішла за ним по селі шукати.

Друга жінка. Ну, сего вже було би за богато. Хибаби весь стид загубила.

Н а с т я. А ви думаєте, що не загубила? Ану побачите. Вона тут іще з ним і танцювати буде.

Ж і н к и. Тьфу! Пек осина!

Ява шеста.

Ті самі, музики, потім вїт.

Гомін серед молодіжи. Музики йдуть! Музики! Ладьте місце для музик! (Кілька парубків виносять підвисшену лаву з коршемних сіней і ставлять знадвору під стіною.) Ось так! Тут буде добре!

Музики (три селяне, один зі скрипкою, другий з басом, третій з решетом входять, кланяються на всі боки, відтак вилазять на лаву, де їм тимчасом поставлено стільці. Вони сідають і потягають смиками по струментах, трібуючи їх. Гомін довкола, сміхи, жарти. Сцена заповнюється).

Вїт (виходить із коршми, грізно). А тут що? (Побачивши музику.) А ви що тут робите? Хто вам позволив?

Музики (встають, знімають шапки, скрипник говорить). Пане начальнику, нас закликали. Ми люди зарібні. Не наше діло питати дозволу. Нас закликали, казали, що можна.

Вїт. Хто вас закликав?

Скрипник. Та парубки, а хтожби. Он Андрух, та Олекса, та Степан. (Товпа втихає. Три парубки виходять наперед і кланяються вїтови.)

Вїт. А вам чого треба?

Перший парубок (кланяється.) Та ми просили би, пане начальнику, щобиście позволили трохи потанцювати. Нині пущення, то вже останній раз.

Вїт (строго). А чий ти?

Парубок. Та Василя Півперечного, Олекса.

Вїт. А був ти нині в церкві?

Парубок. Та був, пане начальнику.

Вїт. А чув ти, що єгомость наказували?

Парубок. Та чув, пане начальнику.

Вїт. А наказували вони вам на музику та на танці до коршми ходити?

Парубок. Та не казали.

Вїт. Ну, а ви так слухаєте наказу?

Парубок (чухається в потилицю і сміється). Та хтоб там того слухав, пане начальнику! Наші єгомость старенькі, хиба вони знають, чого молодим потрібно? То

вже як ви позволите... То від вас залежить, а не від еґо-мостя.

И н ш і п а р у б к и. Так, так! Ми вже пана начальника просимо дозволити нам.

В і й т. Не дозволяю! Не можна.

Ява сема.

Ті самі і Шльома.

Ш л ь о м а (вибігає з коршми з фляшкою і чаркою). Як то не можна? Чому не можна? (До парубків.) Ні, ні, не бійтеся, пан начальник жартують. Чому би не було можна? (Наливає чарку.) Ну, пане начальнику, дай вам Боже здоровля!

В і й т. Ні, Шльома, раз тобі сказано, що не можна, то не можна. Я випити випю, бо щось мене в трунку млоїть (пе) і заплачу тобі, але танців, ані музики мені не сміє бути.

Ш л ь о м а. А леж, пане начальнику, ви не маєте права мені зақазувати. Се мій заробок. У мене є патент!

В і й т. Патент? Який патент?

Ш л ь о м а, Як то який? Цісарський патент. З печаткою! Ось дивіть! (Витягає зза пазухи папір зложений у десятеро і подає його війтови.)

В і й т (незручно розвиваючи папір, обзирає його ня різні боки, очевидно не вміючи читати, а відтак віддає жидови). Га, коли так, коли маєш патент, то инша річ. То вже не моя власть.

Ш л ь о м а. А видите? Чи я не казав, що музика буде? Ну, хлопці, чого стоїте? Беріться до дівчат! Адіть, як вони нівроку настроїлися танцювати. А ви, музики, ви-пете?

М у з и к и, Ба, та нам так належиться.

Б а с і с т а. Сам Бог приказав.

Ш л ь о м а (частує їх). Ну, пийтеж, пийте, а грайте добре!

М у з и к и. То вже наша річ.

В і й т. А памятайте мені, аби все порядно, без образи божої!

Шльома. Чуєте, що пан начальник каже? Без образів божих!

Війт. А скоро сонце зайде, зараз мені перестати і до дому розходитися. Я тут присяжного пришлю, аби ніхто не смів...

Шльома. По що, пане начальнику? По що присяжного трудити? Хиба я сам не знаю, що належиться? Як прийде той час, то вже я сам їм скажу, що треба перестати. Ну, ну, бавтеся! А ви, пане начальнику, ходіть зі мною, я вам маю щось дуже ладне сказати. (Тягне його до коршми.)

Ява осьма.

Ті самі без війта і Шльоми.

Юрба розступається, прочищуючи місце по середині. Старші чоловіки і жінки засідають то коло музик, то попід стіною на ослонах, то на колодах. Діти вилазять на пліт. Парубки і дівчата у дві лави стоять довкола. Музика зачинає грати.

Один парубок. Гей, погуляймо нині! Нехай лихо сміється! Ану, музики, коломийки! Та такої врїжте дрібної, аби аж жижки трусилися! (Музики грають коломийки, кілька пар танцює. По якімсь часі музики уривають, танцюючі стають.)

Парубок. А то що? Чого ви стали?

Скрипник (показує смиком на вулицю).

Гомін. Шандар! Шандар! Той, що Миколу до криміналу завдав! (Усі стихають, на лицях видко неспокій, а навіть острах.)

Ява девята.

Ті самі, жандарм і Анна.

Жандарм (тягне Анну за руку). Але ходи ж бо, ходи! Чого тобі ониматися?

Анна. Бійся Бога, Михайле! Пусти мене! Ади, люди ззираються.

Жандарм. Ну, то що, що ззираються? Кому цікаво, нехай дивиться. А мене то що обходить? Я з людського диву не буду ні ситий, ні голоден.

А н н а. Але стидно. Лице лупається. Шепчуть, пальцями показують.

Ж а н д а р м (грізно дивиться на неї). Анно, я думав, що ти розумна жінка, а ти все ще дурниці плетеш. Після того, що сталося, ти не можеш уважати на людські позирирки і пошепти! Тьфу, чисто бабська натура!

А н н а. Михайле!...

Ж а н д а р м. Ні, не кажи мені так! Не хочу тебе знати, ані бачити, коли ти така.

А н н а. Михайле!...

Ж а н д а р м. Ну, так ідеш?

А н н а. Господи, щож я маю робити!...

Ж а н д а р м. І танцювати будеш зі мною?

А н н а (з жахом). Тут? При всіх?

Ж а н д а р м. Ти знов своє? Ані слова більше! Будеш, чи не будеш?

А н н а (шепче). Господи, додай мені сили! (Подає йому руку. Обоє наближаються до юрби перед коршмою.)

Ж а н д а р м. Слава Ісусу!

С е л я н е і с е л я н к и (кланяються). Слава на віки!

Ж а н д а р м. Я чув тут перед хвилию музику, бачив та-нець...

П а р у б о к. Ну, а хіба що? Не вільно нам?

Д р у г и й п а р у б о к. Нині пущення.

Т р е т і й п а р у б о к. Нам пан начальник дозволив.

Ж а н д а р м. Ну, ну, та я нічого не кажу. Потанцюйте собі. Ну, музики, грайте! Нехай почую, як ви тут у Незваничах умієте. Може й мене охота візьме з вами покрутитися. Позвольте, хлопці?

П а р у б к и. О, просимо, просимо! (Музика грає. Жандарм послухавши трохи, бере Анну за руку і відходить з нею до коршми.)

Ява десята.

Ті самі без жандарма і Анни.

П е р ш а ж і н к а. Тай справді пішла з ним.

Д р у г а ж і н к а. Видно, що їй зразу ніяково було. Трохи противилась.

Н а с т я. Ще не привикла, кумо. Але привикне швидко. Він її привчить.

Друга жінка. Тай страшний же! А найстрашніший, як усміхається. Так ті зубища білі та великі виставить, що здається чоловікови, ось-ось укусить. (Музика, танці. По хвили жандарм і Анна виходять із шинку, беруться за руки і пускаються також у танець.)

Ява одинацята.

Ті самі, жандарм і Анна танцюють. Помалу танцюючі пари розступаються. На всіх лицах обурення. Жандарм і Анна лишаються самі.

Жандарм (побачивши се, зупиняється, грізно). А се що? (Обертається кругом.) Чому не танцюєте?

Парубки (кланяються лукаво). Нам досить.

Жандарм. Як то? Не хочете більше?

Один парубок. Ні. Помучились.

Жандарм. Хлопці, се ви задля мене?

Парубок. Може й так.

Жандарм. Що? Ви смієте мені такий стид робити?

Парубок (сміліше). А пан сміють нам такий стид робити?

Жандарм. Який?

Парубок. Танцювати з такою жінкою.

Жандарм. З якою?

Парубок. Самі то ліпше знаєте, з якою. Ми з нею не танцюємо.

Жандарм. Але я з нею танцюю. Ви мені не смієте стиду робити. Я цісарський слуга.

Парубок. Ми всі цісарські. А до танцю ви нас не присилуєте.

Жандарм (мякше). А може й присилую. (Кричить.) Жиде! Гей, Шльома!

Ява дванацята.

Ті самі і Шльома, за ним вїйт.

Шльома (з лїваром у руці). Чого вам треба, пане постенфірер?

Жандарм. Відро горівки і пів бочівки пива для всієї громади, на мій рахунок, розумієш? А зараз!

Парубок. Ви, пане шандаре, дармо не експенсуйтеся! Ми вашої горівки ані вашого пива пити не будемо і в танець з отсею кобітою не підемо. Ми ані вам ані їй чести не уймаємо. Що собі маєте, то собі майте, але танцювати з вами не можемо. Вільно пану начальникови заборонити нам дальше бавитися, то ми розійдемося. Гей, хлопці, дівчата, ходімо домів!

Війт. (стає на середині). Гов, гов! А тут що таке сталося?

Парубок (кланяється). Нічого, пане начальнику. Потанцювали, тай до дому йдемо.

Війт. Ба та так живо?

Парубок. Адже єгомость остро заказували.

Війт. Ти блазню один! Мені тото будеш пригадувати? Кади тому, що носа не має, а не мені. Ти думаєш, що я такий дурень і не бачу, що тут діється?

Парубок. Ну, то чогож пан начальник питаються?

Війт. Мовчи, дурню! Хлопці, стид вам таке робити! Пан шандар нині ваш гість, самі ви його запросили — не бійтеся, я бачив через вікно! Ну, а тепер такий бешкет йому робите? Фе, так не гарно.

Парубок. А нам випадає з такою разом танцювати?

Війт. Анна порядна господиня! Чого ви від неї хочете?

Парубок. Чоловіка вішати мають, а вона тут буде танцювати. То так порядна господиня робить?

Війт. Не слухайте діти! Се брехня. Її чоловіка ще не судили, ще не знати, чи він що винен, а без суду нікого не вішають. А коли пан шандар не цурається вести її в танець, то ви не маєте права нею цуратися. Ну, ну, не фиркайтеся, а будьте раді, що вам дозволено бавитися. А ви, пане шандаре, не противтеся дівткам. Самі бачите, вони то не зі злого серця. Ну, музики, ну, грайте! (Музики грають; звільна, мляво починаються танці. По якімсь часі жандарм з Анною знов пускаються в танець. Нараз на півтакті музика уриває, пари крім жандарма і Анни стають мов вкспані.)

Ява тринадцята.

Ті самі, по хвили Микола.

(Музики і часть танцюючих бачуть Миколу, ще заки він появився на сцені. Жандарм і Анна обернені до нього плечима.)

Жандарм (тупає ногою). До стосот кадуків! А се що знов? Чого ви урвали? Гей, музики! Ви хочете.....

Музика (мовчки показує смиком).

Жандарм (обертається, побачив Миколу). Га, а се що?

Микола (в кожусі, оброслий бородою, з вузликом на плечах, входить і кланяється народови). Слава Ісусу Христу!

Всі. Слава на віки!

Анна (побачивши його, скрикує). Господи! Пропала я! Микола!

Микола (всміхається сумовито.) А, що бачу, і моя жінка тут. Ото добре. І ви тут, пане шандаре? Та, бачу, я вам забаву перервав!

Жандарм. Ну, як ся маєш, Миколо? Що з тобою чувати? Пустили тебе?

Микола. Та, Богу дякувати, пустили.

Жандарм. Дуже мене те тішить (підходить і подає йому руку). А знаєш, кому за се маєш подякувати?

Микола. Та відки мені знати? Хиба мені там скажуть? Прийшли, отворили казню, казали забиратися тай по всему.

Жандарм. Мені маєш подякувати!

Микола. Тобі? А то як?

Жандарм. Бо я таки віднайшов правдивого убийця. Та й то не одного, а цілу кумпапію. Не нині то завтра їх арештую. Коштувало се мене труду, то певно. Був чоловік і в такім, що мало сам головою не наложив, ну, але знаєш, як я тебе арештував, то так мене щось коло серця почало нудити. Все мені здавалося, що ти не винен і будеш думати, що я тебе доброхіть у біду ввалив. І я не міг спочити, поки не натрафив на слід убийників.

Микола (кланяється йому). Нехай тобі Бог заплатить за все добре, а за зло... (глядить з докором на Анну.) Злого най вам Бог не памятає!

Жандарм (сміється). Ну, злого! Так багато злого я ні-

кому не зробив. Мені може дехто більше зробив злого, а я нікому не випоминаю.

Микола (поспішно). Я також ні, також ні! Хорони Господи! Що там випоминати!

Жандарм. А я от нині твою господиню ледво витягнув силоміць із дому, аби трохи провітрилася та між людей показалася.

Микола. Спасибі, спасибі тобі, що хоч ти за неї дбав. Чув я там, у тім пеклі, чув, як ти її дозиравав. Спасибі! (Кланяється.) Ну, Анно, а ти що так стала, мов осуждена? Чому не витаєшся зі мною?

Анна. Будемо ще мати час витатися. Що тут, перед усіми людьми?

Микола. Правда, правда. Се домашнє діло, ніщо його перед людьми показувати. Ну, так ходімо до дому. В ласці Божій оставайтесь, добрі люди! (Кланяється і пускається йти. Анна за ним.)

Жандарм. Миколо, гов! А постій но!

Микола (озирається). А чого тобі?

Жандарм. Ба, а мене не кличеш до себе? Аджеж нині празничний день, треба його якось обілляти. Го, го, не думай, що се тобі так увійдеться!

Микола (заклопотаний). Щож, коли твоя ласка... А я, правду кажучи, не думав...

Жандарм. Де ти в своїм життю коли що думав! Усе другі за тебе думали. Так чекай же, не знаєш ти чести, то я тебе погощу. Гей, Жиде!

Шльома (вибігає з порожніми шклянками). Чого вам потрібно?

Жандарм. Фляшку горівки, вишняку, що там ще маєш доброго, спакуй у кошик, а зараз! Плачу готовими.

Шльома. Ни, ни, чи я від пана постенфірера домагаюся? А куди того відіслати?

Жандарм. До Миколи. А живо!

Шльома. Добре, добре! (Відходить до коршми.)

Жандарм (махає шапкою). Ну, люди, будьте здорові! (Відходить.)

Настя (воркоче за ним). На зломану голову! (Музика. Парубки і дівчата знов лагодяться до танцю.)

Заслона спадає.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА.

Хата Миколи.

Ява перша.

Анна сама.

А н н а (під вікном мотає пряжу на мотовило і числить нитки).
Одинацять, дванацять, тринадцять, чотирнадцять, п'ятнацять. (Зупиняється.) Семей день уже його нема. Ченьнині прийде. І боюсь його, і жити без нього не можу. (Мотає далі.) Шіснацять, сімнацять, вісімнадцять, дев'ятнадцять, двадцять. (Зупиняється, зажмурює очі і задумується.) Який страшний! Який грізний! А що за сила! Здається, якби хотів, то так би і роздавив мене і того... мойого... халяпу. Поглядом одним прошиб би. І чим страшніший, чим остріше до мене говорить, тим, здається, я більше люблю його. Вся тремчу, а так і здається, що тону в нім, роблюсь частиною його. І нема у мене тоді своєї волі, ані своєї думки, ані сили, ані застанови, нічого. Все мені тоді байдуже, все готова віддати йому, кинути в болото, коли він того схоче! Ах! (Мотає далі.) Двацять і одна, і дві, і три, і чотири. (Зав'язує пасмо.) Та й чиж не віддала я йому все, все, що може віддати жінка кожному чоловікові? Навіть душу свою, честь жіночу, свою добру славу. Присягу для нього зломала. Сама себе на людський посміх віддала. Ну, і щож! Мені байдуже! Він для мене все: і світ, і люди, і честь і присяга. (Мотає.) Одна, дві, три, чотири, п'ять, шість....

Ява друга.

Жандарм і Анна.

Ж а н д а р м (входить). Добрий день, Анно! Ти сама?

А н н а (випускає з рук мотовило і веретено). Ах! То ти?

Деж се ти так довго? Чому не приходив тільки час?

Жандарм. Де чоловік?

Анна. А он у стодолі молотить.

Жандарм. Ну, щож він?

Анна. Як то, що?

Жандарм. Не дорікає тобі, не бє, не сварить?

Анна. Він? Ані словечка. Навіть не питався, чому я не приходила до нього до арешту. Крутиться по хаті, нишпорить по господарстві по давньому.

Жандарм. Ну, а ти не почала з ним розмову?

Анна. Про щож я буду з ним говорити? Обрид він мені. Лучшеб був гнів собі в криміналі.

Жандарм. Ну, а як гадаєш, знає він про те, що зайшло між нами?

Анна. А хто його знає? Мені навіть натяком одним не дав сего пізнати.

Жандарм. Ну, але може сусіди наговорили йому?

Анна. Може бути. Та що се мене обходить? Я тепер спокійна, нічого не боюся, ні про що не думаю, нічого не знаю, тільки тебе одного. (Приближається до нього боязко.) Михайле, можна тебе обняти?

Жандарм (обіймає її).

Анна. І поцілувати? (Цілюються.) Знаєш, давніше я, здається, булаб умерла зі стиду, якби була подумала навіть, що яко шлюбна жінка можу так цілувати другого. А тепер! (Цілує його без пам'яті.) Любий мій! Тепер у мене ані крихіточки ніякого неспокою, ніякого сорому нема!

Микола (відчиняє двері, але побачивши, що Михайло з Анною цілюються, цофається назад і забирає злегка двері).

Жандарм (шепотом). Він був.

Анна. Нехай собі! Не боюсь я його.

Жандарм. Ну, я також не страшків син. Але тепер я не хочу з ним балакати. Я так тільки на хвильку забіг. Мушу ще піти до в'їта віддати йому письмо, а відтак прийду до вас на кілька годин. Прощавай! (Забирає карабін і відходить.)

Анна. А приходи! Ждати му з підвечірком! (Береться знов мотати.) Так він бачив нас. Ну, і щож з того? Коли доси очи не повилазили, то мусів бачити. Не тепер, то в четвер був би побачив. Я ховатися від нього не думаю. Нехай робить зі мною, що хоче! (Рахує потиху нитки, зав'язує пасмо.)

Ява третя.

Микола і Анна.

Микола (входить з ціпом у руці). Ти сама, Анно?

Анна. Сама.

Микола. А той... шандар... пішов уже?

Анна. Пішов до війта, але за годинку, казав, що прийде. Або що, ти хотів з ним що побесідувати?

Микола. Я?... Ну, ні... Хиба так... пару слів... Але ні! Що мені з ним бесідувати?... От, бачиш, свірка в ціпі урвалася, то я прийшов звязати. Не маєш де мотузка?

Анна. Не маю. От на тобі прядива, та виплети собі.

Микола. Та хиба вже так зробити. (Бере прядиво, вбиває в стіл шило, робить з прядива космики, наслинює їх і починає плести. Анна мотає далі, шепотом числячи нитки. Микола по хвили.) Анно!

Анна. Чого тобі?

Микола. Так сей шандар, сей Михайло Гурман...

Анна. Ну, чого тобі від нього треба?

Микола. Я знаю, ти ще дівкою любила його... і тепер любиш.

Анна (перестає мотати і глядить на нього). Ну, і щож з того?

Микола (понуривши голову). Та нічого. Хиба я тобі щонебудь кажу? (Хвилю мовчить, а відтак починає плакати і клонить голову до стола.)

Анна. Так чогож плачеш? Чого рвеш моє серце?

Микола. Бо... бо... моє рветься. (Встає і наближається швидко до неї.) Анно! Не вжеж ти мене так... так ані крихітки не любиш?

Анна. Ні.

Микола. І ніколи не любила?

Анна. Ні.

Микола. І не можеш присилувати себе, щоб хоч жити зі мною по давньому?

Анна. Ні. (Звішує голову.) Пропало вже.

Микола (відвертається). Га, видко Божа воля така. Господи, по що ти вивів мене з криміналу? Чому не дав мені там зігнити? Я думав, що нема гіршої муки над неволю. А як прийшли пани і сказали мені: „Миколо,

трохи инакше бажає, ніж ти! Ну, випиймож тепер за її здоровля. (Пють.)

Микола. Та й міцний же твій вишняк, Михайле. Від двох чарок вже й у голову бє.

Жандарм. Не слухай того, синку мій! Се тільки твоя голова слаба, ось що! Міцної голови він і по десяти чарках не хапається.

Микола (опирає голову на локоть). Слаба голова, кажеш. Правду кажеш! І без твого вишняку вона мені ходором ходила, а тепер ще гірше. Знаєш, Михайле, що я тобі скажу так, по приязни, по старій знайомости?

Жандарм. Ну, що?

Микола. Може би ти перестав у мене бувати?

Жандарм. А то чому, Миколо? Надоїли тобі мої відвідини?

Микола. Надоїли, не надоїли, а так. Мені здається, що воноб було ліпше, як би ти не показувався.

Жандарм. Не можу, братчику, їй Богу не можу. Служба моя така, що все попри вашу хату моя дорога йде. А при тім, серденько моє, ще одна річ припутана.

Микола. Яка?

Жандарм. Хоч то ніби урядова тайна, але що вже робити, скажу тобі. Але насамперед випиймо! Нехай усе зле минає! (Наливає, пють.) Так ось яка річ, небоже. Тебе ніби то пустили з криміналу...

Микола (схапується). Ніби то?... Як то ніби то?

Жандарм. Ну, ну, ти бо зараз усе так береш на правду, мов би ти справді почувався до вини! Е Миколо! Аджеж ти сам почуваш себе невинним, правда? (З притиском.) Власне сумління каже тобі, що ти невинний? Правда? (Глядить йому просто в очі.)

Микола (змішаний, крикливо). Богом небесним свідчуся, що правда!

Жандарм (насмішливо). Ну, ну, Миколо! Так не говори! Особливо перед шандарем з такими словами не вихапуйся. Бо між нами, шандарями, брате, така думка, що як на кого підозріння паде, а він починає Бога на свідка кликати, то значить, що у нього сумління не зовсім чисте. Щось там у нього негарно.

Микола (переляканий). Так... значить... ти думаєш, що я?...

Жандарм (сміється і клепле його по плечах). Ха, ха, ха!

Дитина ти, Миколо, ось що я думаю! Леда чим тебе застрашити можна. Не бійся! Не такий чорт страшний, як його малюють. Те, що тобі тепер видається таким страшним, також не таке. До всего чоловік привикне!

Миколо. Ти се про що закидаєш? Якось не зовсім я розумію тебе.

Жандарм. Порозумієш, братчику, порозумієш, як на те час прийде. А тепер знаєш, що я би тобі радив?

Миколо. Ну, що?

Жандарм. Будь спокійний. Не роби ніякого галасу. Жий собі тихо, смирно, як Бог приказав, і ні про що не дбай, що довкола тебе твориться.

Миколо. Ні про що не дбати? А думаєш, що се можна?

Жандарм. А чому би не можна? Певно, що можна. Повір мені, друже! Я багато світа сходив, багато чого видів і знаю. Так ось що я тобі скажу! Тисячі людей живуть оттак як ти, і не питають навіть, як воно склалося, відки пішло, хто тому винен? Де би чоловікови голови стало, щоби се все розібрати? Сталося, склалося — що порадиш? Треба брати життя, яке є, треба жити, як можна.

Миколо. І з розбитим серцем?

Жандарм. Дурниця серце! У кого воно ціле?

Миколо. І на людським посміховищу?

Жандарм. Наплюй ти на людей! Чого тобі від них потрібно? А як ти з них будеш сміятися, то вони з тебе не будуть. Ще самі до тебе прийдуть.

Миколо (в задумі). Щож, мудра рада. Тільки мабуть заміцна на мою слабу голову. (Хапає себе руками за голову і починає ридати). Ой, заміцна, заміцна! Не видержить моя голова!

Жандарм. Не бійся, видержить. Я тобі поможу. Я кождому голову скручу, хто би посмів з тебе сміятися.

Миколо. Багато буде скручених голов.

Жандарм. Не бійся, се вже моє діло! А тепер, друже мій, Миколо, знаєш що?

Миколо. А що таке?

Жандарм. Я бачу, що ти дуже ослаб. Сон тебе клонить. Піди ти собі на тік, та засни.

Миколо. А ти?

Жандарм. Про мене не турбуйся. Я також трохи відпочину, а потім піду до дому.

Микола. То може би, Михайле, ти сам пішов на тік і там заснув?

Жандарм. Ну, ну, не роби комедії! На тобі кожух (бере з жердки кожух і кладе йому на плечі), подушку і верету (стягає з постелі подушку і верету і також кладе на нього). Іди! (Випихає його за двері. Мовчанка. За сценою чути важке зітхання гвільні кроки Миколи.)

Ява п'ята.

Жандарм і Анна.

Жандарм (обнімає Анну). Ну, тепер ми самі.

Анна. Цить! Я боюсь, щоб він там собі якого лиха не заподіяв.

Жандарм. Не бійся! Він тепер занадто ослаб, розкис! Зариється в солому і засне.

Анна (припадає до нього). Михайле, Михайле! Що буде з нами? До чого воно дійде? Чим воно скінчиться?

Жандарм. Дурна! Ось вона чим турбується! Ніби то хтось у світі знає, чим що скінчиться і до чого дійде? Жий та дихай, доки жиєш! Зле тобі? А коли не зле, то дякуй Богу. Як буде зле, тоді час буде думати про те зле! Чим скінчиться! Нічим не скінчиться. Будемо любитися, доки можна. Будемо людям в пику сміятися, доки можна, доки вони нас під ноги не візьмуть. А потому? Потому один кінець: всі помремо і чорту в зуби підемо. Ось чим воно скінчиться, коли хочеш знати. (Обіймає її.)

Заслона спадає.

ДІЯ ПЯТА.

Хата Миколи. День. Стіл відсунений, за столом і на ослоні селяне і жінки, між ними Бабич і Настя. Микола підпитий з келішком у руці серед хати. На столі велика фляшка горівки і хліб та сіль.

Ява перша.

Микола, Бабич, Настя, селяне, жінки.

Селяне (п'яними голосами співають журавля):

Ой там у лісі, ой там у лісі плужок,
Плужочок-чок-чок-чок [2] плужочок.
Ой виорав він [2] ланочок,
Ланочок-чок-чок-чок [2] ланочок.
Ой посіяв він [2] конопель,
Конопель-пель-пель-пель [2] конопель.
Та впронадився [2] журавель,
Журавель-вель-вель-вель [2] жувавель.
Ой, я я тому [2] журавлю,
Журавлю-влю-влю-влю [2] журавлю.
Та бучком ноги [2] поломлю,
Поломлю-млю-млю-млю [2] поломлю.

Селяне і селянки при останніх куплетах похитуються, торкають одні одних плечима та кивають головами, позираючи на Миколу, що стоїть зі звшеною головою і держить чарку в тремтячій руці. Коли спів скінчився:

Микола. Ну, куме, дай Боже здоровля! (Пє.)

Бабич. Дай Боже всего доброго!

Микола. Ні, сего не кажіть! Чого доброго? Я доброго нічого у Бога не прошу. Досить уже того доброго зазнав, буде з мене! (Наливає і передає чарку Бабичеві.) Ну, прошу!

Бабич. Дякуємо красно. Ні, кумцю, не гнівить Бога! Що Бог дасть, то не нападсть. Нераз чоловік гадає, що не знати яка на него біда впала, аж за день, за другий

озирається, а воно вже йому на добро вийшло. Ваше здоровля, сусідо! (Обертається до іншого селянина і пє.)

Перший селянин. Дай Господи й вам!

Микола. Ну, вже ви мені сего не кажіть. Уже я то на своїй шкірі витрібував, яке воно добро виходить. Ні, кумове чесні, вірте мені чи не вірте, а мені здається, що пан Біг часом собі сміх із нас робить.

Селяне. Бійтеся Бога, куме, що ви говорите! Таже то образа божа!

Микола (махає рукою). Одно ще мене на світі держить — отся живиця! (Бере чарку, наливає і пє.)

Настя (під вікном до другої жінки киваючи головою). Я то знала, що до того воно дійде. Бійтеся Бога, тота жінка ані стиду не має ані серця.

Перша жінка. Ой, та певно. Мій старий казав, що буде в раді о тім говорити, аби її при всій громаді різками висічи, най не дає злого прикладу.

Настя. Певно, що варто би. Адже й нині в церкві. Бійтеся Бога! Таж такого ще світ не бачив. З чужим парубком аж до самої церкви прийшла, а потому як сама стала, то щоби вам до образів, до вітваря святого лицем обернулася! Де там! До нього обернулася, до нього, окаянна, молитви шепче. Жінки довкола неї повідступалися, таке вам колесо зробили, мов від зараженої ти снутья, а вона нічого, мов і не бачить. Так усю хвалу Божу й вистояла. Та не всю, бо скоро „Достойно“ проспівали, мій шандар із церкви, моргнув на неї, тай вона за ним вийшла.

Перша жінка. Та кудиш вони потяглися?

Настя. Мабуть до коршми. Там собі обоє в ванкирі запиваються. (Шепче.)

Бабич. Куме Миколо, так ви кажете, що жінка вас голодом морить?

Микола. Хто? Я? Коли се казав? Де?

Бабич. Ну, я так чув.

Перший селянин. І я чув. Геть по селу чутка ходить.

Микола (в п'янім запалі). Бреше тота чутка! Всі брешуть, хто її далі розносить. Кому яке діло до мене і до моєї жінки?

Настя. Ну, та певно, що нам діла нема. Але є хтось такий, що має до неї діло.

Микола. Кого то обходить, що ми їмо, що варимо, чи ситі, чи голодні?

Бабич. Та ви куме, не гнівайтесь, що я вас спитав. Я прецінь не зі злої волі. Бо тут, бачите, деякі хотіли на раді громадській...

Микола. Що, що, що? Засі раді громадській до моєї жінки. Не має рада права!

Бабич. Ну, як ви собі не кривдуєте — то певно. Тільки що, бачите, люди собі дуже марикують, що вона дуже поганий приклад дає, вибачте, на публіку людську з тим Гурманом волочиться.

Микола (хапає себе за голову). Ой, ой, ой! Люди! Не ріжте мене без ножа! Не мучте мене! Не бабруйте у моїм серці! Най вам моя жінка не стоїть у очах! От пийте, колисьте чесні та добрі, щосьте до мене прийшли, частуйтеся і говоріть дещо веселішого, а то тьфу! Чоловікови й без вас тяжко, а ви ще додаєте.

Настя. Ой, кумочку, та чи то ми не знаємо, що вам тяжко? (Пє.)

Микола. Ой тяжко, кумонько, тяжко! (Наливає і пє.)

Настя. Та кажуть, що вона до вас по цілих днях не говорить?

Микола. Та що будемо говорити? Вона мовчить і я мовчу. Оттак цілий день мов тумани ходимо. А вона все тільки в вікно зазирає, чи він не йде. А до мене хочби словечко сказала.

Настя. Ой бідний ти, кумочку, бідний! (Наливає і пє.)

Микола. Ой бідний, кумочку, бідний, як той мак на четверо! (Наливає пє.) Як той горох при дорозі. (Плаче.)

Настя. Та хиба я не знаю, що ти нераз з голоду млієш, а вона що зварить, то тому поганинови держить. Куме, таже я твоя близька сусіда. Все бачу, хочби нераз не хотіла бачити. Нераз аж серце мені крається! Бігме, кумочку, крається! (Плаче і обіймає його.)

Бабич. Ну, ну, жінко, може нам пора до дому?

Селяне. Та пора би йти.

Микола. Люди добрі, сусіди чесні! Посидьте ще трохи! Не кваптеся, не розходіться! Я рад, що людський голос у тих стінах чую. Поговоріть, почастуйтеся. Ну, прошу! Ов, чарка стоїть! Що се такого? Фляшка порожна? Я зараз другу принесу. У мене барилка єсть, схована

в половнику. Що має грішний чоловік робити? Коли вже таке на мою голову впало, то що діяти! Не береться мене ніяка робота, відійшла охота до життя, до господарства. Тьфу, на що воно мені? Взяв я, продав коня, гроші сховав, тай пропиваю по трохи. Най ідуть! Не стане тих, знов щось продам.

Б а б и ч. Ой, куме, куме, зле ти робиш! Занадто собі до голови взяв таку дурницю, та ізза такої негідниці добро своє кєрваве марнуєш!

М и к о л а. А на щож воно мені? Хиба мені життя буде? Не буде, куме! Все пропало! Вже мені господарем не бути, так нехайже іде все! І поле продам і хату продам, нехай іде.

Б а б и ч. Говори, говори. Продам, кажеш. А потому що буде?

М и к о л а. Коли потому? Як потому? У мене, куме, вже тепер потому. Вже тепер по всьому. Дальше вже нічого не буде. Нічогісенько. Так цур йому всему! **Виходить з фляшкою.)**

П е р ш а ж і н к а. Зовсім знівечили чоловіка! Зовсім з пантелику збили!

Д р у г а ж і н к а. Не много того розуму в бідолахи було, тай той вплив.

Н а с т я. Я би не знати що дала, що вона його якимось зіллям упоїла.

Б а б и ч. А найгірше шкода господарства. Гарував чоловік, весь вік робив, аж йому очи з голови лізли, мучився, терпів — ой, Господи, кільки натерпівся! Нарешті дохрпався кусника хліба, жити б та Бога хвалити та діточок надіятися, а тут на тобі! Мов пожар наскакує, мов грім з ясного неба.

П е р ш а ж і н к а. Говоріть, куме, говоріть! Кажете: дітей надіятись. Тото й уся біда в тім, що в них дітей нема. Якби у неї були діти, то вона б на таке не пустилася. Скажу я слово й за неї.

П е р ш и й с е л я н и н. А я тому не вірю. Вже котра жінка така вдасться, то ти їй ланцом до дому не прикуєш. І дітей покине.

П е р ш а ж і н к а. Не слухай того, куме, бігме не слухай! Діти — велика річ. Діти половина матери. Одна половина може би й рада піти, дозволити собі, а друга не

пускає, кричить: А ми, мамо! А що з вас буде? І не пустять тамтої половини.

Микола (входить з фляшкою і ставить її на столі). Ось наша радість! Ось одинока потіха. (Піднімає фляшку, телепає і знов ставить.) Повна, вистане нам! Ану; кумове чесні, сусіди мої приємні — дай нам Боже здоровля! (Наливає, п'є і пускає чарку кружляти.)

Баби ч. Куме Миколо, гей, куме!

Микола. Га!

Баби ч. А я би тобі, куме, щось сказав, та боюся, щоб ти на мене не гнівався.

Микола (сідає коло нього, обнімає його за ший плачучи). Кажи, кумочку, кажи! Ти в мене найблизший сусід, ти мій порадишник. Говори!

Баби ч. Ти, куме — не в гнів тобі кажучи — занадто м'який, занадто податливий.

Микола (хитає головою і тяжко зітхає). Ой, так, так, занадто м'який, занадто податливий.

Баби ч. А вони бачуть, що ти такий, та й тобі кілля на голові тешуть.

Микола (хапає себе за голову). Ой тешуть, тешуть! Аж у мізку лупає! (Плаче.)

Баби ч. Цить куме, фе! Не плач! Не будь дитиною!

Микола. Не бути дитиною? А то як?

Баби ч. Тиб узявся до своєї жінки трохи остріше. Похрупостів би на неї, погрозив би, а то і ударив раз, другий. Знаєш, жінка так як коняка, любить батіг, а без нього зовсім ледащіє.

Микола. Ой ледащіє, ледащіє.

Баби ч. Ну, і до сего Гурмана ти постався. Що то він завоював тебе, чи що? Покажи йому, що ти в хаті господар. Закажи йому бувати у себе.

Микола. Ой, просив я його, та де тобі, ще й сміється.

Баби ч. Просив! Бійся Бога, куме, хтож такої річи просить? Та то певно, що він просьби не послухає. А ти остро до нього!

Микола. Ой, кумочку, боюсь я його! Страшний він такий, як кат.

Баби ч. Фе, куме! Тиж чень не дитина. Чого тобі боятися? Адже він тобі нічого не може зробити!

Микола (випростовується). Та то правда! Чого мені його боятися?

Баби́ч. Ти йому погрози, що підеш до суду на скаргу, що він тобі жити з жінкою не дає.

Микола. Та то правда! Адже і над ним є старший! На скаргу!

Баби́ч. Що в цілім селі соблазнъ робить, сором на цілу громаду.

Микола. Га, таже за се тяжка кара!

Баби́ч. А ти думав як? Зараз його відси перенесуть! А ти вже собі потому з жінкою даси якось раду. Коби лиш його відси мара взяла.

Микола. О, певно, що з нею я собі пораджу. Аджеж ви, сусідоньки, знаєте, яка вона була добра, щира та вірна, заким його зла доля на мій дім навернула! До рани можна було її приложити, не то що! (Плаче.)

Настя. Ти, куме, його до хати не пусти, ось що! Двері йому перед носом замкни. Ціпом по голові заїдь! Так би я на твоїм місци зробила!

Микола. Так, так, так! Ціпом по голові! Мундур на шкамаття! Нехай мене скаржить! Я вже буду знати, як боронитися!

Баби́ч. Нас, куме, на свідків клич. Ми посвідчимо, як вони з тобою обходилися!

Селяне. Так, так! Усі посвідчимо! Його зовсім зі служби проженуть, а тобі нічого не буде!

Микола (схапується). Добре! Все зроблю, візьму на відвагу. Або що, хиба я не чоловік, не господар? Ану, випиймо, сусіди! Біг заплатить вам за раду. Побачимо, хто тут буде старший. (Пє і частує їх за чергою.)

Ява друга.

Ті самі. Входять жандарм і Анна.

Жандарм (трохи підпитий). Го, го, го! А тут що? Празник якийсь, комашня, чи поминки?

Микола. Та поминки, поминки справляю.

Жандарм. А по кім?

Микола. По собі самім. По своїй честі, по своїм супокою, по своїм життю.

Жандарм (іде до стола — люди розступаються перед ним, він сідає, Анна також сідає на припічку). Ага, ти бачу вже трохи тее... язиком путаєш!

Микола. Як то путаю? Я не путаю, я правду говорю! То ти, Михайле, моє життя попутав, так що й кінця не найду.

Жандарм. От, Миколо, не молов бись дурниць, та й ще при чужих людях, а радше частуй гостя!

Микола. Ой, участував ти мене! Не такого ти частунку від мене варт!

Жандарм (схапується і підступає під нього). Що ти говориш, що? Якого частунку?

Микола (плює йому в лице). Ось якого, коли хочеш знати.

Жандарм (бє його кулаком у голову). Ось тобі за се!

(Микола паде на землю. Люди кидаються до Миколи, Анна до Михайла.)

Анна. Михайле, успокійся, що ти робиш?

Жандарм. Я спокійний і нічого більше не роблю, але плювати на себе не дам! Не бійся, се йому не пошкодить. Трохи свічки в очах стали, але се байка. Протверезиться швидко. А я так і хотів з ним розумне слово поговорити.

Микола (з трудом підноситься, його садять на лаві). Так ти ось як мені платиш за мою доброту?

Жандарм. Не за доброту, Миколо! За доброту тільки Бог заплатить. А я за дурноту. За те, що ти плюєш на цісарський мундур.

Микола. Я не на цісарський мундур плюю, але на того огидника, що ганьбить образ божий. Ти його знаєш? Михайла Гурнана!

Селяне. Так, так!

Жандарм (гне в собі злість). Знаєте ви що, панове свідки, я тут хочу з Миколою розумне слово говорити. Вас тут не потрібно. Можеб ви пішли собі до дідька?

Микола. Ні, сусіди! Сидіть, не відходьте! Я вас прошу. Я вас тут запросив, він не має права вас виганяти.

Жандарм (зіскакує і хапає за карабін). А я вам кажу, п'яниці погані, геть відси! Хто зараз не вступиться, той ось тут кольбою в груди дістане. Марш! (Селяне і селянки сквапно виходять. Деякі хрестяться і плюють.)

Ява третя.

Микола, жандарм і Анна.

Микола (прискакує до нього). Яким правом смієш моїх гостей з моєї хати виганяти, га? До тебе прийшли? Твою горівку пили?

Жандарм (відтручує його на бік). Мовчи, дурню! Слухай, що я тобі буду казати. Сідай ось тут! (Микола неохітно сідає.) Слухай, Миколо, що ти собі гадаєш?

Микола. Як то що?

Жандарм. Чого ти сам собі шкоду робиш? Роботу покинув, господарство занедбав, коні продав, та все тільки з п'яницями водишся та своє добро розкидаєш? Чи то ладно так, га?

Микола. Ладніше, ніж чужу жінку на гріх наводити.

Жандарм. Миколо, Миколо, не повинен би ти й згадувати про те.

Микола. Он як! Не повинен і згадувати, від чого серце рветься і голова тріскає? Спасибі за ласку. А скажи ти мені, Михайле, про що я маю дбати? На кого робити?

Жандарм. Хочби на себе самого.

Микола. Не бійся, на себе самого я дбаю! Продаю, роздаю, розкидаю, пропиваю те, що мені непотрібне. А потрібне мені тепер лиш одно — ось що! (Телепає фляшкою.)

Жандарм. Фе, Миколо, стидайся!

Микола. Я маю стидатися! Ха, ха, ха! А ти стидаєшся? А отся негідниця стидається, що по селу ра-у-раз з тобою волочиться? Ви маєте стид?

Жандарм. Зась тобі до нас.

Микола (зривається). Кому зась? Мені? А ти хто тут? Яке ти право маєш мені заськати?

Жандарм (силою саджає його назад). Ну, ну, не решетися! Я тобі скажу, яке я маю право. Слухай, Миколо! Ти знаєш, хто я був колись, ще там, у нашім селі?

Микола. А хто? Урвитіль, забіяка.

Жандарм. Брешеш, друже мій. Я був чесний парубок, може трохи за горячий, за палкий. Але кривди я не любив, неправди не міг знести — і то було моє нещасте.

Микола. Було дещо й більше.

Жандарм. Правду кажеш. І я тобі зараз скажу, що ще

причинилося до мого нещастя. Я полюбив отсю бідолаху, Анну, сироту, поштуркувану та кривджену нелюдами братами. Ся любов була моїм самотнім найдорожшим скарбом, вона могла би була з мене зробити доброго, порядного чоловіка. А ти, Миколо, ти до спілки з тими нелюдами вкрав мені те самотнє щастє.

Миколо (зривається). Я? Вкрав тобі... (Хапає себе за голову.) Господи, що се зі мною? Чи весь світ до гори ногами перевертається? Я, втоптаний у болото, обдертий з чести, супокою і поваги, зруйнований, зарізаний без ножа — я по твоєму виходжу ще й злодієм?

Жандарм. Не хапайся за голову, Миколо! Адже твоє сумління само тобі каже, що моя правда.

Миколо. Ні, брешеш! Я її не силував! Вона ще вдячна мені була...

Жандарм. Адже бачиш її вдячність.

Миколо. Вороже, се ти її звів, одурив, причарував!

Жандарм. Ти мав три роки часу причарувати її до себе. Чому сего не вчинив?

Миколо. Бо я не чарівник — ось чому!

Жандарм. Бо ти віхоть, а не чоловік, — ось чому!

Миколо. Хто віхоть? Я віхоть?

Жандарм. А вжеж не я.

Миколо. Отже я зараз покажу тобі, що я не віхоть. Марш мені з хати! (Хапає його за плечі.)

Жандарм (відтручує його). Іди спати, Миколо! Ти трохи п'яний.

Миколо. П'яний, чи не п'яний, не твоя річ. Але ти мені геть із хати забирайся!

Жандарм. Отже не вступлюся. Тут і заночую, коли мені схочеся.

Миколо (лагідно). Вступися, Михайле! Не доводи мене до лютости.

Жандарм (лагідно). І не доходи до лютости, небоже, се не здорово. А я справді у тебе заночую. А завтра оба разом поїдемо до міста.

Миколо. Оба разом? По що?

Жандарм (виймає папір і показує). Ади, знаєш отсей папір?

Миколо. Чортиб його знали, а не я!

Жандарм. То зле, Миколо! Не вадилоб тобі його знати. Тут і про тебе дещо написано.

Микола. А що там про мене написано?

Жандарм. Наказ із суду, аби тебе приставити. Я ще нині маю його доручити вїтови. Там знов на тебе в суді щось наговорили.

Микола. Га, Юдо! Так ти знов з того боку підо мною риєш? Зовсім мене доконати хочеш? (Вириває йому з рук папір і рве на кусні). На, маєш, маєш, маєш!

Жандарм. Дурню, і що ти зробив? Чи ти знаєш, що тобі буде за се?

Микола. Не мені, а тобі.

Жандарм. Ні, тобі! На маєш, раз! (Бє його в лице.) Се на завдаток! На маєш два! (Замахується.)

Микола (хапає карабін). На тобі також раз! (Кидається на Михайла.)

Анна (кидається між них). Миколо, на бік!

Микола (відтвучує їй). Ти сама на бік!

Жандарм. Пусти його, Анно! Я його і так не боюся. (Хапає за карабін, хоче вирвати Миколі.) Пусти, дурню! З тим не жартуй!

Микола. Ось тобі мій жарт! (Пускає карабін, хапа сокиру і втоплює в груди жандармови. Той паде.)

Анна. Господи! Що з тобою, Михайле? (Кидається до нього.)

Жандарм (вхопився рукою за груди, з котрих бухає кров). А, се так! Нічого! Нічого мені не треба.

Анна. Кров! Кров! Ти ранений, Михайле, забитий! Голубчику! Де рана?

Жандарм. Нічого, Анно, нічого! Се лиш жарт був. Трохи поболить тай перестане. Годі, Миколо! Чого став, тай трусишся? Дай руку!

Микола (кидає сокиру). Та... та... невже воно нічого?

Жандарм (слабне). Дай руку! (Простягає йому закровавлену руку, Микола дає свою.) Спасибі тобі! Ти зробив мені прислугу, і я не гніваюсь на тебе! Я хотів і сам собі таке зробити, та якось рука не піднімалася.

Анна. Михайле, серце моє, скажи, що тобі? Де в тебе рана?

Жандарм. Кажу тобі, що мені зовсім добре. Навіть і ліків не треба! А ось і свідки! Ну, слава Богу! Слава Богу!

Ява четверта.

Ті самі, вїт, Бабич, Настя, селяне.

В і й т. Гей! А тут що такого? Хто тут галасує?

Н а с т я. Ой, лишенько! Шандар забитий.

В і й т. Невже неживий? Миколо, Анно! Що се таке? Говоріть, чого стоїте, як остовпілі?

Ж а н д а р м (слабо). Пане вїйте! Дайте їм спокій! Вони невинні! Я... я сам...

В і й т. А тобі що таке сталося? По що на себе руки наложив?

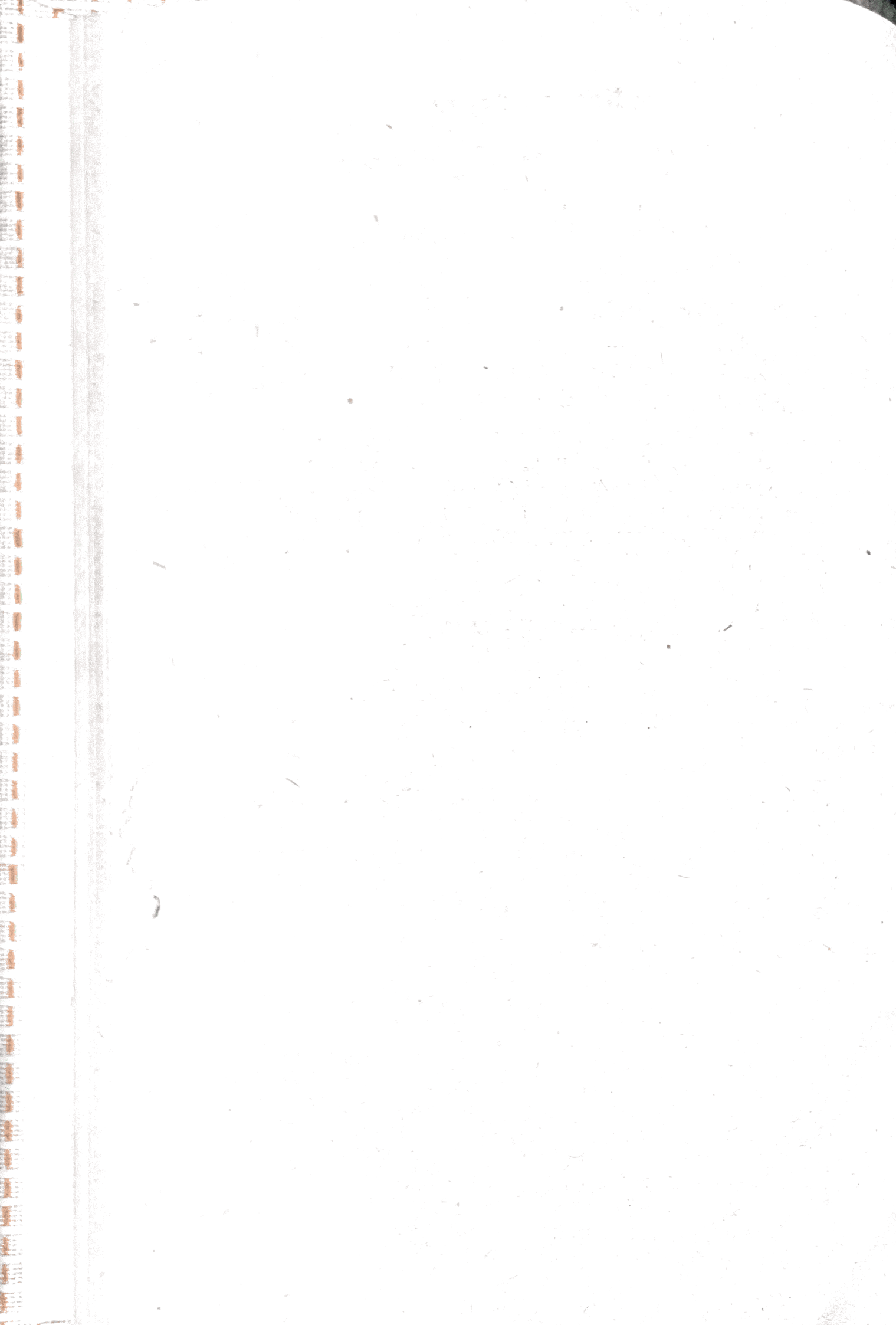
Ж а н д а р м. Так було треба. То моя річ... Анно! Миколо... будьте здорові... і простіть. (Умирає.)

А н н а (кидається до трупа). Михайле, Михайлику! На кого ти мене покидаєш? Що я без тебе на світі зачну?

М и к о л а. Анно, вспокійся, хиба ти не маєш для кого жити?

Заслона спадає.

Режисерські уваги.

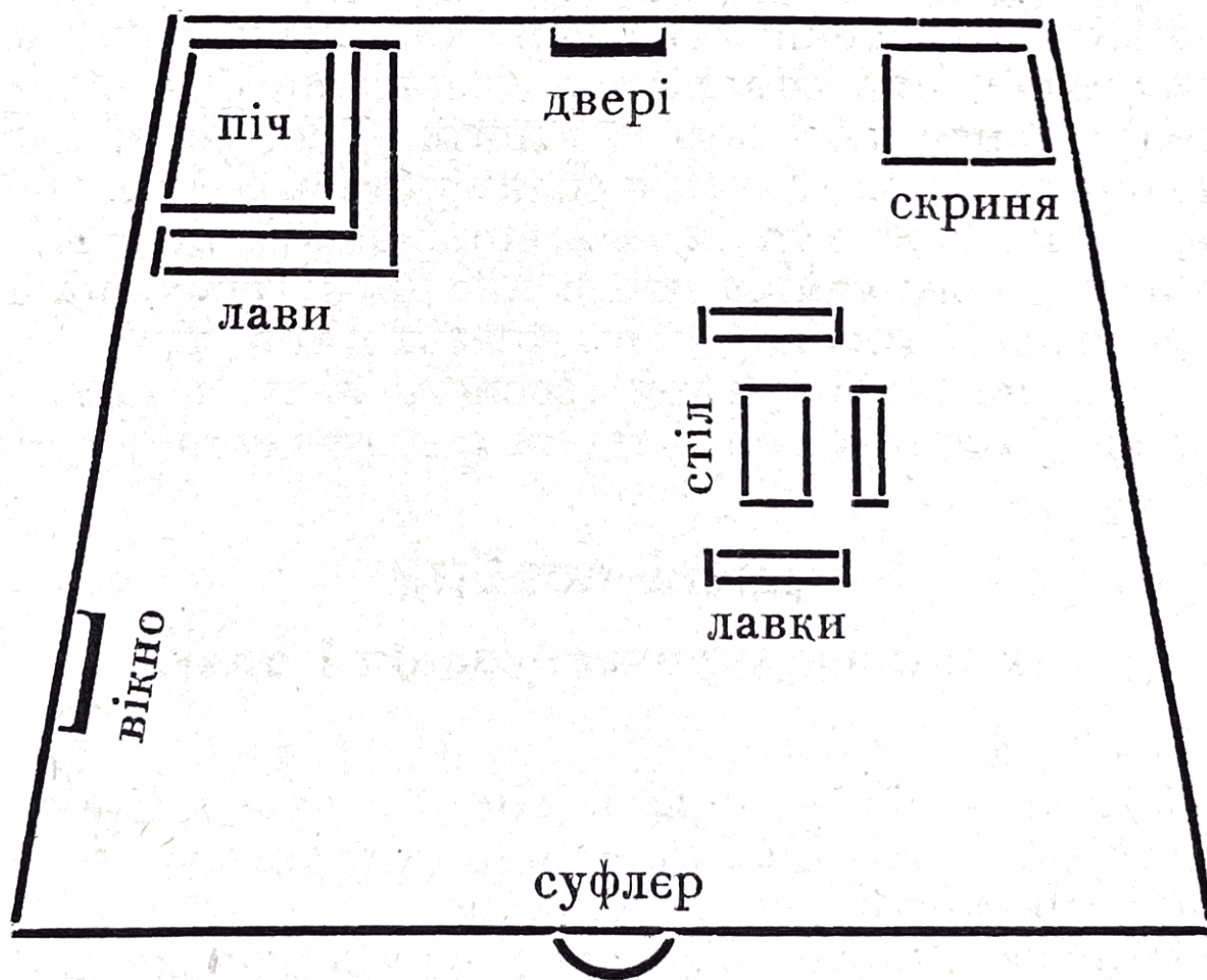
„УКРАДЕНЕ ЩАСТЕ“, се одна з найкращих до сеї пори пєс із галицько-українського побуту, яка має першорядне значіння в українському театральному репертуарі. Ставили її дуже часто професійні трупи, ставлять її залюбки наші кращє аматорсько-театральні гуртки.

На перший погляд здається, що се пєса для аматорів доволі трудна, однак при добрій і пильній праці режисера, всі труднощі поволи уступають, а вистава, виведена як слід, викликує все велике вражіння серед видців.

Кількома увагами, які поміщуємо до сього видання, не хочемо давати прикладу, як цю пєсу ставити, а тільки вказати дорогу, кудю йти, щоби осягнути се, чого вимагається сьогодня від доброї аматорської сцени.

Потрібні декорації.

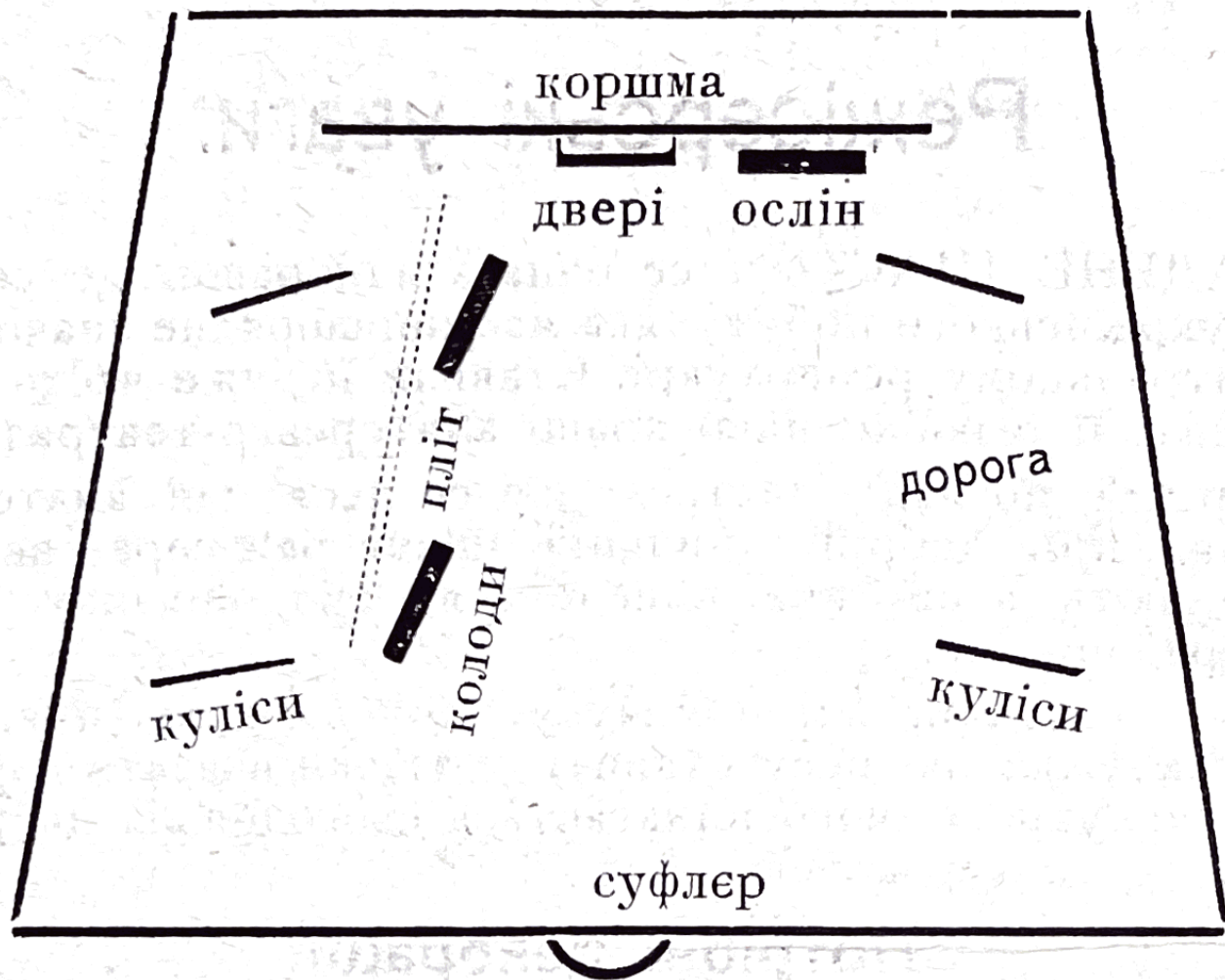
Плян сцени I, II, IV і V дії.

В I, II, IV і V дії сільська комната з вікном по одному боці і входовими дверима по середині. В комнаті по одному боці, в куті, піч, по другому скриня з віком до отвирання, стіл, лавки. На стінах образи святих. Уся обстановка хати не богата, проста, але чиста. В яві 7-ій першої дії Анна пораеться коло постелі. Дятого приготувити на більшій сцені ліжко, на меншій постелити тільки для жандарма околот соломи на землі та принести подушку і верету з середніх дверей, а Микола і Анна перед спущенням завіси звернутья до виходу, мовби йшли спати в другу комнату.

Плян сцени в III дії.

Місце перед сільською коршмою. В глибині приставка будинку, з правого боку дорога між середні куліси, з лівого пліт, під плотом колоди, пригожі до сидження. Під коршмою лави. Приставку коршми доставити так, щоби при отвиранню дверей не було видно в коршмі декорацій села, дерев або чого иншого. Все те заслонити білою частиною декорації комнати. Цілу сцену устави так, щоби осягнути як найбільше місця для гуртів, що виповняють цілу III дію, маючи на увазі головну сцену танців, що в цій дії є необхідні. Тому, що річ діється на Підгір'ю, треба, щоби краєвид, на тлі котрого стоїть коршма, представляв далекі гори, соснові ліси, а сам будинок щоби був з ганком над дверима, не білений а деревляний, критий гонтом.

Дієві особи,**їх вдача, характеристика і одяг.**

Микола Задорожний, господар, років 45. Невеликого росту, а ще й похилений від праці. Лице в нього знищене твердим життям, але лагідне і спокійне. Говорить і рухається не скоро. Чоловік з нього щирий, добродушний і чутливий.

Волосся довге, гладко причесане, припорошене легко сивиною. Вус коротко стрижений, борода голена. При першій появі на сцені має на лиці знаки недавніх побоїв. (Помалювати легко кілька черт синьою і червоною шмінкою.) До хати входить в кожусі і кучмі, зрештою в білих або темних штанах, лейбику або свитці. На ногах чоботи.

В III дії, коли вертає з тюрми, змарнілий, зарослий і обідраний.

В V дії, хоча п'яний, то все таки не до безтями, — знає, що говорить і що робить. На це звернути треба особливу увагу.

Анна, його жінка, гарна та здорова молодиця, літ 25. В порівнанню з Миколою, представляє красу, силу і молодість, замкнену

сходиться з колишнім своїм улюбленим, жага життя і щастя вибухає в ній повною силою і вона стремить до нього всім зусиллям, не зважаючи ні на людей, ні на Бога.

Цей момент є саме найважливіший у тій ролі і доволі важкий до віддання, тому поручити її кращій силі.

Характеризація молодої жінки, черти лица радше острі, чим лагідні. Одяг молодиці небогатий але милий; спідниця в цвіти, горсетка, червоні коралі, цвітна хустка. Рухи і мова живі.

Михайло Гурман, жандарм (австрійський). Високий, здоровий і сильний мущина, літ 30. Твердий, рішучий і безоглядний у своїм поступованню. Для досягнення своєї цілі, не перебирає в способах і для свого щастя, топче без пощади щастя і спокій другого. Совість і добре все таки серце відзивається у ньому що йно в останній сцені, перед обличчям смерти, коли вину нещастя бере на себе, щоби ратувати Миколу перед судом.

Лице дещо передчасно знищене, однак гарне. Бистрі очі і тонкий ніс, та в гору причесаний, чорний вус надає йому острий, дещо строгий, військовий вигляд.

Одяг австрійського жандарма: чоботи, сподні, блюза, шолом, короткий кріс, пояс і шкіряна торба при боці.

Олекса Бабич, господар, літ 40, сусід Миколи, від нього однак здоровіший, в мові і рухах більше рішучий і живіший. Одягнений подібно як Микола.

Настя, його жінка, літ 35, дуже балакуча.

Війт, поважний господар, літ до 50. Певний своєї „власти“ говорить остро, рішучо. Ходить в кожусі, баранковій шапці, в руці костур.

Шльома, тип сільського жидка-шинкаря; швидкий в мові і рухах. Одягнений в халат, на голові ярмурка.

Селяне, селянки, парубки, дівчата, музики — це різні довірливі типи людей, одягнені подібно, як головні дієві особи.

ЗАГАЛЬНІ УВАГИ.

Режисер зверне пильну увагу на збірні, гуртові сцени, які на аматорських виставах представляють звичайно значно більше труднощів, чим на професійних. Головна причина невдачних гуртових мізансцен, це неучення тих річей на пробах. Аматори-статисти не при звичаєні ходити на проби, бо мовляв — я і так нічого не говорю, то на пробі непотрібний. — Се дуже погана привичка і боротися з нею треба конечно!

„Украдене щасте“ має кілька доволі трудних гуртових сцен. Гуртом починається перша дія, на вечорі, в хаті Анни. Попри докладне памятеве опанування тих сцен так, щоби вони могли йти принайменше в живіших місцях без суфлера, подбати треба теж і про відповідне розміщення дієвих осіб на цій сцені так, щоби цілість робила гарне і природне вражіння. При більших гуртах розмістити треба людей групами, вказуючи при тім відповідні місця головним дієвим особам.

Відповідної уваги і приготування вимагає теж і ява 4. II дії, де грає рівночасно 6 осіб. Особливо важка є дія III, недільна сцена

на селі перед коршмою, в якій, крім головних дієвих осіб, важну роль відграють поодинокі групи гуртові, а саме: гурт дівчат в 1. яві, жінок з Настею в 3., парубків з вїйтом і музиками в 6. яві. Танці молоді, а головню місця, де переривають забаву з появою жандарма з Настею в 8. і 11. яві, та з появою Миколи в 13. (поворот з тюрми) треба основно обробити на пробах і привчити весь гурт брати живу участь мімікою і жестами у відгравачійся на його очах драмі, з зазначенням виразної симпатії і співчуття для нещасного Миколи, а погорди і обурення зглядом Анни і жандарма.

Гості Миколи в яві 1. V дії вправді випили дещо, та все таки вони говорять і думають розумно, тому вважати треба добре, щоби непотрібними додатками не переборщити та не викликати у тій сцені зовсім небажаного комізму.

Великої уваги вимагає кінцева сцена V дії — а саме сцена суперечки Миколи з жандармом і його вбивства. (Сокиру зробити з дерева або текстури, бо з правдивою о нещастя не трудно!)

СЦЕНІЧНІ ЕФЕКТИ І ПРИЛАДИ.

В I дії на дворі ніч, чути шум і свист вітру, сніг бе до вікон*. В яві 5. брязкіт нашійників за сценою. В хаті світиться лампа, в печі горить огонь.

Приготовити: для дівчат пряжу, мотовила, для одного парубка плетену рукавицю, для другого коловорот і шнур, для Насті стирку, а на печі горшки, миски, вареники, для Миколи і Бабича батоги, для Анни вечерю, для Миколи в мисці, ложка, скатерть на стіл, осібна миска з ложкою на вечерю для жандарма, околот соломи, верета і подушка.

В II дії: день. В печі горить огонь.

Приготовити: для Миколи березове пруття, на обід миска борщу, друга фасолі. Для жандарма книжечка, олівець, ключ, кайдани. На сцені чоботи, сокира і кожух Миколи. Для присяжного лещет із саней.

В III дії: день.

Приготовити: для Шльоми фляшку з горівкою, чарку, порожні шклянки, „патент“ (зложеній папір). Для Миколи вузлик на плечі.

В IV дії: день.

Приготовити на сцені: кожух Миколи, подушку і верету. Для Анни пряжу і мотовило, для Миколи цїп, для жандарма фляшка горівки в торбі, для Анни чарка, хліб, сир.

В V дії: день.

Приготовити: на столі велика фляшка з горівкою, хліб, сіль, для Миколи чарка, для жандарма папір. Біля печі сокира (для Миколи).

Петро Мурський.

* Диви: „Світляні і звукові ефекти“, Петро Мурський — в „Театральнім Мистецтві“, вип. III, 1924 р.

На Свято Івана Франка.

Т-во „Просвіта“ поручає Твори Івана Франка:

Борислав сміється , повість, стор. 280	4·50 зол.
Великий шум , пов., ст. 133	2·20 „
До світла , опов., ст. 24	0·05 дол.
Захар Беркут , іст. повість з життя Карп. Руси XIII в., ст. 245	0·60 дол.
З вершин і низин , містить біографію, критичний огляд, поезії: „Де профундіс“, „Профілі і маски“, „Сонети“, „Галицькі образки“, „Жидівські мельодії“, „Панські жарти“, „Легенди“, „Зівяле листя“ і „Великі роковини“, ст. 720	2·00 дол.
Іван Вишенський , поема, ст. 62	1·00 зол.
Маніпулянтка та інші оповідання, стор. 194	2·40 зол.
Мойсей , поема, стор. 64	1·00 зол.
Основи суспільности , повість, стор. 304	0·60 дол.
Панщизняний хліб та інші опов., стор. 194	0·20 зол.
Панщина і її скасування в Галичині , стор. 248	2·00 зол.
Перехресні стежки , повість, стор. 477	0·90 дол.
Пригоди Дон Кіхота , стор. 149	3·00 зол.
Як Юра Шикманюк брив Черемош , стор. 88	1·60 зол.
Д-р Лозинський: Іван Франко, його життя і діяльність , стор. 52	0·10 дол.

Турула Е.: **Музика до слів Ів. Франка [хори]**:

1. Слава, йому слава — Синиці;
2. Кантата — Ярославенка;
3. Ой, що в полі за димове — Лисенка;
4. Даремне пісне — Січинського;
5. Вічний революціонер — Лисенка;
6. Місяцю князю — Ярославенка;
7. Вічний революціонер — Людкевича;
8. Пісня геніїв ночі — Ярославенка. — Ціна 0·60 дол.

Замовляти в Т-ві „Просвіта“, Львів, Ринок ч. 10.

Товариство „ПРОСВІТА“ у Львові

розписує передплату на фаховий освітний орган

„НАРОДНЯ ПРОСВІТА“.

Виходить раз на місяць (з виїмком липня і серпня).

Передплата виносить на рік 4 (чотири) золоті.

До цього часопису виходить як додаток, що кварталу
(раз на три місяці)

„Бібліотечний Порадник“.

Передплата річно за 4 випуски 2 золоті.

Дальший додаток це:

„Аматорський Театр“.

Є це poradnik для читальняних Виділів, провідників, режисерів та членів аматорських гуртків. — Виходить 10 рази на рік.

Передплата на „Аматорський Театр“ — 2 золоті.

Всі три часописи: оплата річна 8 золотих. Для Америки два долари. Для других країв рівновартість двох доларів.

Передплату посилати чеком ч. 143049 через П. К. О. в Варшаві, або переказом на адресу: Товариство „Просвіта“, Львів, Ринок ч. 10, II. пов., з допискою, на котрий часопис, або на всі разом. Гроші з закордому посилати в грошевих листах або в рекомендованих листах.

Т

„Е

До

„Е

„А

Є

рив

Вс

Дв

Пер

шав

Льв

або

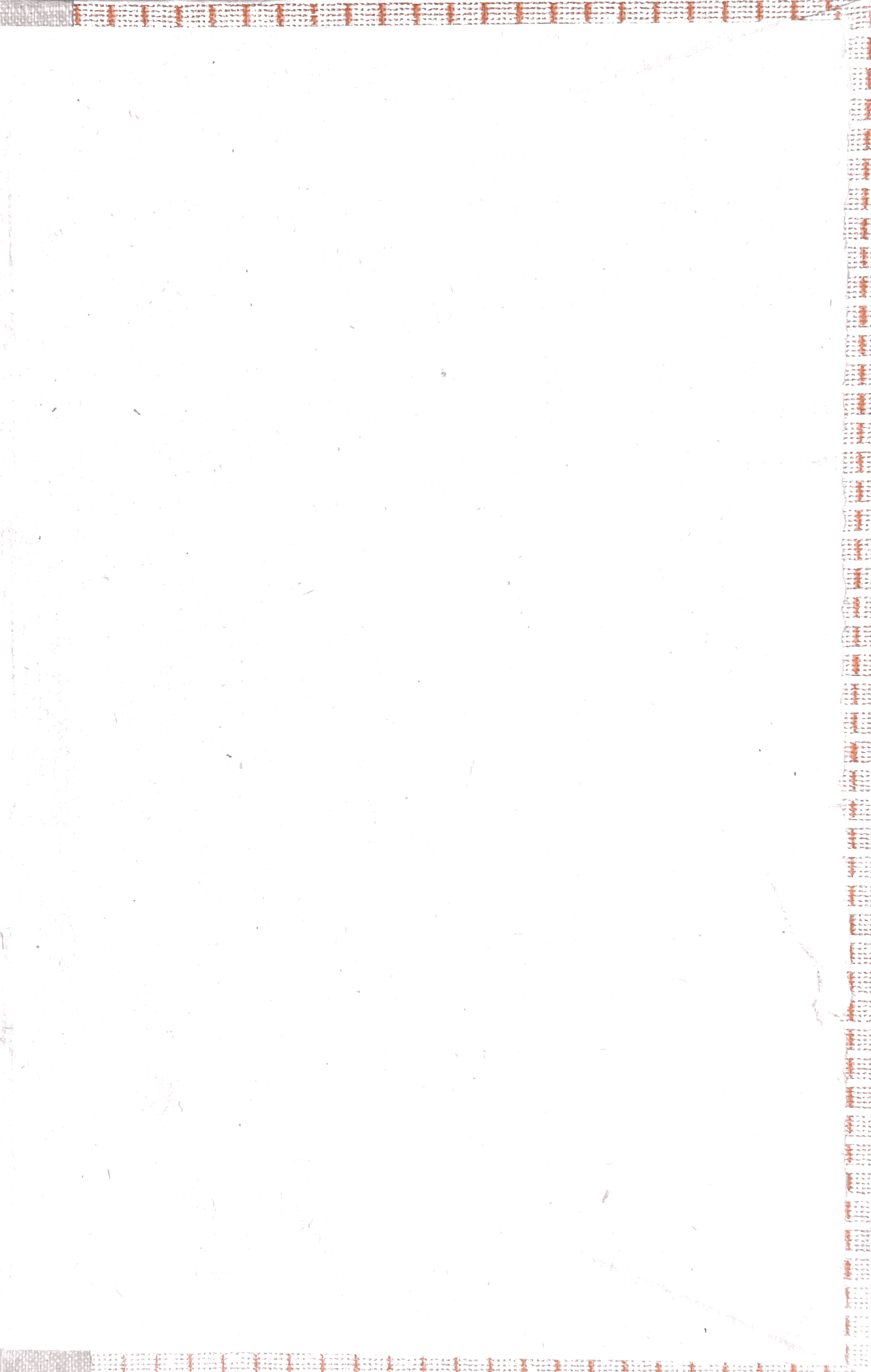

✓

10 кон.

8/10-70р.
2/1

372434

330